

①

דברים י עקב קבב

אונקלוס

הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּהַר
 מַתְּוֶה הָאֵשׁ בַּיּוֹם הַקֶּהֶל וַיִּתְּנֶם יְהוָה
 אֵלַי: הַ וְאֶפֶן וְאֶרֶץ מִן־הַהָר וְאֵשׁ אֶת־
 הַלְחַת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִי שֵׁם
 כְּאֲשֶׁר צִוִּי יְהוָה: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ
 מִבְּאֵרֶת בְּנֵי־יַעֲקֹב מוֹסְרָה שֵׁם מֵת
 אֶהֱרֹן וַיִּקְבֹּר שָׁם וַיְכַתֵּן אֶלְעָזָר בְּנוֹ
 תַּחְתָּיו: וּמִשָּׁם נָסְעוּ הַגְּדָגָדָה וּמִן־
 הַגְּדָגָדָה יִשְׁבְּתָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מִים: ^ה בַּעַת →

מִלֵּיל יי עֲמֹכֹן בְּמוֹרָא מְנו
 אֲשֶׁתָּא בְּיוֹמָא דְקִקְלָא וַיְהִינֶן
 יי לֵי: הַ וְאֶתְפָּנִיתִי וְנַחְתִּית מִן
 מוֹרָא וְשׁוֹרְתִי יָת לֹחֲתָא בְּאֶרְוֵנָא
 דִּי עֲבָדִית וְהוּוּ תַמֵּן כְּמָא דִּי
 פִּקְדֵנִי יי: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְלוּ
 מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקֹן לְמוֹסְרָה תַמֵּן
 מֵיַת אֶהֱרֹן וְאֶתְקַבֵּר תַמֵּן וְשִׁמְשׁ
 אֶלְעָזָר בְּרַח תַּחְתּוֹתָיו: וּמִתַּמֵּן
 נָסְלוּ לְגִדְגָדָה וּמִן גִּדְגָדָה לְיַמְכַת
 אֶרְעָא נְגִדָא נַחֲלִין דְּמִיין:
 הַ בַּעַתָּנָא הָרִיא אֶפְרֹשׁ יי יָת

יִקְרָא
 גַּד לָךְ
 וְבַעַת
 הוּוּ עַל
 זְבַרְתָּא
 יַעֲבָדִית
 תַּחְתּוֹת
 וְסַלְקִית
 בְּיָדִי:
 זְכַתָּא
 מִיא דִּי

לקט בדיר

רש"י

(ה) פי' אם תשוב גם מוסרות וגם הר ההר בין הכל ח',
 אבל המסעות שביניהם הם ז', לזה אין קושיא מה שאמר
 רבינו צפ' חקת ז' מסעות: (ו) זה פי' ויקבר שם, וגם זו
 מן המוכחה שדוקא שם הספדוהו ולא כשמת: (ז) כי
 מוה"ק ולומדיה היינו הך מעשי ידי יוצר רוחניים, ואבידת
 זה כאבידת זה (ג"א), ואמר הכתוב ויכתב אלעזר בנו תחתיו,
 לומר הגם שזרת השמש וזל השמש אעפ"כ קשה מיתת
 הצדיק כמו שצירת הלוחות שהיו אחרים תחתיהם
 (ד"ד: ח) אמר צ' טעמים, חד לסמיכת הענין לכאן,
 כי מה טעם להסמיך תוכחת נחמה ראש לתוכחת העגל לזה
 אמר טעם הב', ועדיין אינו מספיק כי מה-שנדמה להם
 ששם מת אהרן אינו מענין תוכחה כלל ולמה לספר דבר זה
 כאן, לזה אמר טעם הא' (מ"ל: ט) כי פי' נחמה ראש
 נעשה ע"ז, וכמו שפירשטוהו במקומו (ג"א):
 שנינו ונחמות • לשיביר • מה שנתנו ראש

(ש"א ד') ונענשו עליו ונשבה (ירוש' סוטה ח' ג'): (ו) ובני
 ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה. מה
 ענין זה לכאן, ועוד וכי מבארות בני יעקן נסעו
 למוסרה והלא ממוסרה באו לבני יעקן שנאמר (במד'
 ל"ג ל"א) ויסעו ממוסרות וגו', ועוד שם מת אהרן
 והלא צהר הבר מת, לא וחשוב ותמלא שמנה
 מסעות" ממוסרות לבר הבר, אלא אף זו מן
 התוכחה עוד עשייתם זאת כשמת אהרן צהר הבר
 לסוף ארבעים שנה ונסתלקו עניי כבוד יראתם לכם
 ממלחמת מלך ערד ונתתם ראש לחזור למלכים
 וחזרתם לאחוריים שמנה מסעות עד בני יעקן ומשם
 למוסרה שם נלחמו לכם בני לוי וברגו מכס ואחס
 מהם עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם ומשם
 חזרתם הגדגדה הוא חר הגדגל (תנח"מ חקת י"ח: ז) ומן
 הגדגדה וגו'. וצמוסרה עשייתם אבל כבוד על מיתתו

זה משכן
 נמלא זה
 לחמה"י,
 בימי עלי

זאת וליחם
 שפסל את
 ודס להכין
 את העגל
 משה, ושם
 לומר שאין
 אי אפשר
 שאי סבירא
 יגנו אחר

של אהרן" שגרמה לכם זאת ונדמה לכם כאילו מת שם (פדר"א י"ז), וסמך משה תוכחה זו לשצירת* הלוחות
 לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשחזרו" צו הלוחות (ויק"ר כ" י"ג), ולהודיעך" שהוקשה לו
 מה שאמרו (במד' י"ד ד') נחמה* ראש לפרוש ממנו כיום שעשו צו את העגל" (ח) בעת ההוא הבדיל ה'

אור החיים

אשר לוי, והכוונה הוא לומר עד כי יבא זמן
 ארון: **ה. כאשר** לוי ה"י פירוש כל המשך הזמן שהוליאם מאותו ארון ונתנס בארון שעשה בצלאל:

אור בדיר

דין. (פז) היאך שייך לומר והיו שם כאשר לוי, היל"ל ואשים כאשר לוי.

ס כי הם
 גד מארון
 זסוק (ט'
 ר לדרכיו
 וך לעשות

פי' מעשי

ההוא הבדיל יהוה את־שבת הלוי
 לשאת את־ארון ברית־יהוה לעמד
 לפני יהוה לשרתו ולברך בשמו עד
 היום הזה: על־כן לא־היה ללוי חלק
 ונחלה עם־אחיו יהוה הוא נחלתו
 כאשר דבר יהוה אליהו לו: ואנכי
 עמדתי בהר כימים הראשנים ארבעים
 יום וארבעים לילה וישמע יהוה אלי גם
 בפעם ההוא לא־אבה יהוה השחיתך:
 ויאמר יהוה אלי קום לך למסע לפני

שבמא דלוי לממל ית ארון
 קמא דיין למיקם קדם יי
 לשמשותה ולברכא בשמה עד
 יומא הדין: ט על כן לא יהוה
 ללוי חלק ואחסנא עם אחוהי
 מתנן דיהב לה יי אנון אחסנתה
 במא די מליל יי אלקה לה: ויאנא
 הויית קאם בטורא כיומין
 קדמאין ארבעין ימין וארבעין
 לילין וקביל יי צלותי אף בזמנא
 ההוא לא אבי יי לחבלותך:
 יא ואמר יי לי קום זיל למסע

קדם עמא
 ארעא די
 למתן להון:
 יי אלקה תבי
 קדם יי אלקה

שסרחס מחסו
 ליה לך נחסי
 אף על פי שו
 עלוכס ומכלי
 מכסי: כי א
 מכאן (בכרות
 שינוי נוסחאות ותעו

יב. ועתה

הדרך לפי שני
 וחס זו למעלה
 האכזה, ואמ
 היראה, וענו
 אחסם ללכת
 אפילו בחתח
 מגיעתו אלא
 היא פתח לי
 הכחוז מה כ
 ועתה פירוש
 בזמן זה שאתו
 תכלית מה ש
 בגדר האכזה
 חס וגוי שבער
 היראה מלחל

לקב בהיר

י פי לא על שלפניו על מיתח אהרן בשנת הארבעים אלא
 על שלפני פניו כדלקמן בדיבור הסמוך: יא. הגם
 שמוניית הלויס לא היתה רק אחר הקמת המשכן בשנה
 השניה, כבר הוכנו מיד אחר מעשה העגל לעבודתם הק'
 כדכתיב שם (ל"ב כ"ט) מלאו ידכם היום לה', וכמו שפירש
 רש"י שם (רמב"ן: יב) פי' היה לו לגמור כל מעשה
 העגל גם מעשה הבדלת בני לוי ואח"כ לסמוך אליו תוכחת
 נתנה ראש: יג) ר"ל הבדיל את שנת הלוי זו כלל, ואח"כ
 הפרטים, לשאת וגוי' הלויס, לעמוד וגוי' הכהנים
 (רא"ם: יד) לברך הכהנים את ישראל בשמו של
 הקב"ה: טו) לא משום שהם קדושים גבוהים במדרגה
 אין להם לעסוק בענייני חול, לא כן הוא, אין עסק ההכרחי
 הארצית מונע הקדושה והעליה אדרבה בכל דרכך דעה,
 אלא משום פנאי (רא"ם: טז) פי' בנחלה גשמית הכתוב
 מדבר, דבר והפוכו, לפי שאמר שאין להם חלק ונחלה בארץ
 בין השבטים, אמר ה' הוא נחלתו גם בגשמיות, ואמר
 "מוזמן" לומר שאין ישראל הנותן תרומה ומעשר כבעל

רש"י

וגוי' מוסב לענין הראשון: בעת ההוא. בשנה
 הראשונה^(ט), ללאחסם ממלרוס ועתיחס* בעגל ובני
 לוי לא עשו הבדילס המקום מכס, וסמך מקרא זה
 לחזקת בני יעקב^(י). לומר שאף בזו לא עשו זה בני לוי
 אלא עמדו באמונתם: לשאת את ארון. הלויס^(י):
 לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו.
 הכהנים^(י), והוא נשיאת כפים (ערכין ט"א): ט) על
 כן לא היה ללוי חלק. לפי שהבדלו לעבודת מצח
 ואין פנויות^(י) לחרוש ולרוע: ה' הוא נחלתו. נוטל
 פרס מזומן^(י) מבית* המלך: י) ואנכי עמדתי
 בהר. לקבל הלוחות האחרונות (סד"ע ו'), ולפי שלא
 פירש למעלה כמה עמד בהר בעליה אחרונה זו
 חזר^(י) והתחיל זה: כימים הראשונים. של לוחות
 הראשונות מה הם ברצון אף אלו ברצון^(י), אבל
 האמלעיים שעמדתי שם להחפיל עליכם היו זכעם
 (סד"ע ו'): יא) ויאמר ה' אלי וגוי'. אף על פי
 שינוי נוסחאות ותעתיב. מאת.

הבית והכהן והלוי המקבל כעני צפתח דרך בזיון, אלא מה שנתן הקב"ה חלקם ביד הישראלים הטעם הוא כדי שיהיה מוזמן
 בלי טורח חרישה וחריעה (רא"ם), ומיבנת פרס פירושו חלק ומתנה ותשלום גמול: יז) פי' לעיל בפסוק ג' אמר שעשה
 כמו שנצטווה ופסל ב' לוחות ועלה ההרה, ולא אמר שם שעמד אז מ' יום משום שקיים הענין שהקב"ה כתב עשרת הדברות
 על הלוחות ההם כמו שאמר והוא משה כשירד עשה כמו שנצטווה לשים הלוחות בארון של עץ, והסמך לו מעשה מיתח אהרן
 ומעשה בחירת הלויס, ואחר כל זה אמר ואנכי עמדתי, כלומר נחזור על הראשונות לסיים הענין שהתפללתי מ' יום שלימים
 עד שנחלטה הקב"ה ואמר לי לך למסע לפני העם וגוי': יח) לא שהיו ברצון שלם כמי הראשונים, שלא נחלטה לומר סלחתי
 רק בסוף מ' יום האחרונים, אלא לגבי האמלעיים היו ברצון, וזה הוא הכוונה שהיקס וזדמיון זה, גם מזה ראייה שהיה בהר

פח) מה זה ועמו
 אומר ללכת בכל ד
 פרטים, וא"כ לא
 שאין כן ולאכזה
 ליראה. (צב)
 שיקבל ה' מחשבת

אלהים וזה שער השמים: י' וישבם
 יעקב בבקר ויקח את האבן אשר
 שם מראשתיו וישם אתה מצבה
 ויצק שמן על ראשה: י"ט ויקרא את
 שם המקום ההוא בית אל ואולם לון
 ← שם העיר לראשנה: י"ב וידר יעקב נדר

דין אתר הדיוט אלמין אתר
 דרעוא בה מן קדם י' ודין תרע
 קבל שמאי: י' ואקדים יעקב
 בצפרא ונסוב ית אבנא די שוי
 אסדוהי ושוי יתה קמא ואריק
 משחא על רישה: י"ט וקרא ית
 שמא דאתרא ההוא בית אל
 וברם לון שמא דקרתא
 בקרמיתא: כ וקיים יעקב קים

לקט בהיר

רש"י

(רא"ם): (לא) פי' תיבת נורא אינו שם דבר אלא שם
 חואר כמו המדבר הגדול והנורא שמתאר את המדבר צב'
 חוארים, ועל זה מתרגמין קבא ודחילא באל"ף לבסוף,
 משא"כ תיבת מורא צמ"ס הוא שם דבר שפירושו פחד
 ומורא, ועל זה מתרגמין דחילו, כמו חכמה שהוא שם דבר
 ותרגומו סוכלתנו או בגד תרגומו כסו, ולפי"ו אין האונקלוס
 מפרש את התיבה וכדרכו בקודש במקומות רבים שמפרש
 הענין לא התיבה, והענין כאן שמשונה נורא זה משאר נורא
 שבמקרא, כי שאר נורא הוא הפחד מחמת עלמו כגון נורא
 אלקים ממקדשן שאלקים מלך עלמו נורא הוא, או המדבר
 הגדול והנורא שהמדבר מלך עלמו מלך גדולתו ושמותו
 נורא הוא, אבל כאן אין הפחד מחמת המקום עלמו אלא
 מלך שיש בו השראת שכינתו יב', וכאלו אמר מה מורא יש במקום הזה (רא"ם), וראיתי נוסח מה דחילו דאתרא הדין, וזה
 מתאים למה שאמרנו (סה"ו): (לב) פי' כל הענין הוא משל להסביר לאדם כמו שיכול להשיג, אבל אין כאן שום שער או
 חלון ופתח, וכמו שאמר דוד וצוקע חלוני רקיע, וכן מה שאמר רש"י לעלות תפלתם פירושו שאלן נתקבל תפלתם ליושב
 בשמים צ"ה, אבל אין כאן שום עליה, זה פשוטו, אבל דוחק הוא שא"כ די לומר פעם א' תיבת "זה" אין זה כי אם בית
 אלקים, ושער השמים, לזה הביא המדרש, ולפי המדרש יש ממש שער (רוחני) שבו נכנסים לביה"מ העליון, ותיבת זה

לא זה הוא הסמוך לעי, אלא לירושלים, ועל שם
 שהיתה עיר האלוקים קראה בית אל, והוא הר
 המוריה, שהתפלל בו הצרכים, והוא השדה שהתפלל
 בו יצחק, וכן אמרו צסועה* לכו ועלה וגו', לא
 כהצרכים שקראו הר ולא כילחק שקראו שדה אלא
 כיעקב שקראו בית אל: מזה נורא. תרגום מה
 דחילו אתרא* הדין, דחילו שם דבר הוא"ם, כמו
 (אונק' דברים ל"ב כ"ח) סוכלתנו, וכסו למלכש (אונק' פסוק
 כ"י): וזה שער השמים. מקום תפלה ללילות
 תפלתם* השמיים, ומדרשו (ב"ר - מכלתא ע"ו י"ז)
 שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של
 שנינו נוסחאות * בנפחים - וכן צמ' - וכן שנינו. דאתרא. תפלות.

אור החיים

הזה, ונתן עעם צאומרו אין זה כי אם בית אלהים,
 דקדק לומר שם אלהים כי הוא מקור המורה
 דכתיב (קהלת ג') והאלהים עשה שיראו וגו', ודבר
 ידוע כי שם אלהים יפחיד לבב אנוש, ואומרו זה
 שער וגו"ם פי' מקום המכוון כנגדו למעלה הוא
 שער השמים, ולזה אמר פעם צ' וזה"ל. עוד נתכוין
 לתת עעם למעלת המקום שגשגנה למעלה אין זה

כי אם בית אלהים אשר קדמה אליו הידיעה כי
 צחר לו יה בית לשכון שמו ואמר כי הוא זה
 המקום, והוכיח עוד"י כי הוא זה בית הבחירה
 כאומרו זה שער השמים כי ראה שהיו מלאכים
 עולים ויורדים וקדמה הידיעה אללו כי המקום
 המקודש הוא מכוון כנגד שער השמים:
ב. וידר יעקב וגו' לאמר (י"ב) פי' שהוליא הנדר

אור בהיר

לח) בית אלקים ושער השמים היינו הך, ולמה כפל. (זל) ולא אמר בית אלקים ושער השמים, שמראה באצבע למעלה. (מ)
 מלבד הוכחת היראה. (מא) תיבת לאמר ק"ל. ומרן שמאחר שלא היה שם אדם עמו יסלק אדעתך שחשב בלבו כן, על כן אמר שלא

דמיקר א
 בסעדי וי
 די אנא
 (נ"י דחם)
 בא ואתוב
 מטע: (כ)
 הצטוות כ
 שאמר לי ו
 ושמתוך
 לאכול. כו
 הוא (קרו)
 לדיק נעזב
 שאמר לי
 שלום* מן ו
 שנינו נוסחאות
 אלא דוקא א
 וכ"ש שיש צי
 להוליא תיבת
 מן הסטא, א
 לדקדק מה ז
 צין מיה"ר,
 בלמת לא קש
 צשפה
 אם יהיה
 ז"ל)
 אם כופר,
 ספק אלא
 כאשר יהיו
 חסכים מדי
 אלהים כי ו
 והנה כי ו
 מדת הרחו
 צדבר
 כן הוא, או אכ
 אלא עשה נדר

לֵאמֹר אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי
 בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי
 לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ: כֹּה וַיִּשְׁבְּתִי
 בְּשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי

לְמִימָר אִם יְהִי מִימְרָא דִּי
 בְּסַעְדֵי וְיִסְרִינֵי בְּאַרְחָא דְדִין
 דִּי אָנָּא אֲזִיל וְיִתֵּן לִי לְחֵמָא
 (נ"י לְחֵם) לְמִיבֵל וְכֹסוּ לְמִלְבָּשׁ:
 כֹּה וַאֲתוּב בְּשָׁלָם לְבֵית אָבָא וְיְהִי

לקט בדור רש"י

הראשון מראה באלנע למטה על הארץ והשני מראה למעלה על השמים (רא"ם): (לג) לא ימא ליה לרש"י בלשון הכתוב והוסיף אם ישמור לי הבעטות, שכלא זה מה זה "אם" לשון ספק הלא הבעטות לו הקב"ה שיהיה עמו, אלא ודאי הספק הוא אם יקויים הבעטות שלא יתמעטו הזכות ויגרסו החטא ויקטרג מדת הדין ויצטל הבעטות, ומדא פירושו אם יקויים הבעטות כמו כן כל התנאים שהתנה פירושו על זה האופן, לכן הערית בכל פרט למזא הבעטות (רא"ם), ויש עוד הכרה לזה, שהרי ראינו שעזב בית אביו בסקנת נפשות והלך לדרכ לא נודע לו ולא התנה ולא נדר אלא דוקא אחר מראה הבעטות, הרי שלא הרהיע צנפשו עוז להתנות אלא דוקא דברים שהוצטח בהם (בא"י): (לד) וכ"ש שיש צללו בגד ללבוש, שהבגד קודם למוזות והעומד ערום גריעו טפי ונדאחי שנקרא נעזב (מ"ל): (לה) ההכרה להוציא חובת בשלום מפשטו, שאם על שלימת הגוף הרי כבר אמר שישוב לבית אביו בבגד ובמאכל, ודאי שפי' בשלום שלום מן החטא, אבל יש לדקדק היכן הבעטותו הקב"ה על זה ומה גם שידעו שהבחירה חפשיה ואיך שייך לזה הבעטות, עוד יש לדקדק מה זה שהוסיף רש"י שלא אלמד מלבן, מה נפ"מ, הלא אם הוא שלם מן החטא הרי הוא שלם בין מלבן בין מאחר בין מיה"ר, עוד קשה דביצור הקודם שהבעטות הייתה והשיבותיך פי' הקב"ה והוא שינה ואמר ושבתי פי' מעצמי, אבל באמת לא קשה מידי כי ודאי שלא הבעטותו הקב"ה שלא יחטא, אבל כל הבעטותות תלויות בה, שאם יחטא צטלו כל הבעטותות,

מטע: (כ) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הבעטותות הללו^(י) שהבעטתי להיות עמדי (ב"ח), כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי ושמתוך ככל אשר תלך (ב"ח): ונתן לי לחם לאבול. כמו שאמר לי כי לא אעזבך, והמבקש לחם הוא (קרוי) נעזב^(י), שנאמר (תהי' ל"ז ב"ה) ולא ראיתי לדיק נעזב וזרעו מבקש לחם: (כח) ושבתי. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה (ב"ח): בשלום. שלום* מן החטא^(י), שלא אלמד מדרכי לבן: ודידה ד' שנינו נוסחאות * שלם.

אור החיים

בא. ודיה כי לי לאלהים. ועד עתה אינו לאלהים ח"ו. ורש"י ז"ל פירש שלא ימלא פסול בזרעו, ואין אני יודע היכן רמוז דבר זה באומרו והיה וגו'^(ב). ועוד הבעטות זו תמיד היא תלויה ועומדת ואימתו יהיה קץ הבגול לעשות האצן מלצה. והכונן הוא שנתכוון לומר שיתיחד אליו שם ה' לאלהים כדרך שנתיחד על אבותיו (פסוק ו"ג) אלהי אברהם אלהי יצחק גם יאמר עליו אלהי יעקב, והוא אומרו לי לאלהים פי' לי ביחוד. ודבר גדול דיבר יעקב בזה, ותמלא שכן היה דכתיב (ל"ג כ"י) ויקרא לו אל אלהי ישראל ואחר כך שלם נדרו

בשפתיו כי זולת זה נדר בלב אינו נדר: אם יהיה וגו'. אם זה תתפרש על דרך מה שאמרו ז"ל (ב"ק פ"ד מ"ה) בפסוק (שמות כ"ח ל') אם כופר, אם כסף תלוה (שם כ"ב כ"ד) שאינו ספק אלא ודאי (מכילתא סוף יתרו) וכאלו אמר כאשר יהיה זה וגו'. עוד יראה על זה הדרך אם חסכים מדת הדין על הדבר, והוא אומרו אם יהיה אלהים כי לא דבר אליו אלא ממדת הרחמים דכתיב והנה ה' נצץ וגו' והנה אנכי עמך, ודבר ידוע כי מדת הרחמים חסכים להעביב ומדת הדין תעכב בדבר לזה. אמר אם יהיה אלהים וגו'.

אור בדור

כן הוא, או אפשר שר"ל שהגם שהקדש בלב הוה הקדש כגון שחשב על צדמה להקריבה נריך לקיים מתחבטו, אבל כאן לא הקדיש כלום, אלא עשה נדר שכאשר יהיה לו או יקדישנו, ונדר אינו אלא צפה. (מב) הלא אדרבה אמר חובת "ל"י" לאלהים, וזרעו מאן דכר

ותר
 נרע
 יקב
 שוי
 ריק
 ית
 אל
 תא
 קים
 שס
 הר
 פלל
 לא
 זלא
 מה
 כמו
 וסוק
 לות
 י"י
 של
 וזה
 יאו
 ושב
 בית
 זה
 כי
 זה
 ירה
 זים
 זים
 נדר
 (מ)
 זלא

שעה בראשית כח כט ויצא

אונקלוס

לאלהים: כב והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך: שני כט וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני

מימרא דין די לאתא: כב ואבנא קרא די שויתי קמא תהי די אחי פלח עליה קדם יי וכל די תתן לי חר מן עשרא אפרשנה קדמה: א ונשל יעקב רגלוי (ני ריגלוי)

לקט בהיר

רש"י

לזה שינה יעאע"ה ואמר ושנתי כי דבר זה שישב בשלום תלוי בו, ואעפ"כ אמר זאת בחוף המנאים והבטחות שפשיעוה שגם זאת תלוי בסייעתא דשמיא שאם אין הקב"ה עוזרו לא יכול לו, לזה הוסיף רש"י שלא אלמד מדרכי לנן שעל זה צריך עזרה ימירה והשגחה פרעית לשיב בנאותא חדא עם לנן שנים רבות ולא ליפול ברשמו צידועים ובלא יודעים (מ"ל), ויש עוד להרחיב הדבר מה ששינה יעקב ואמר ושנתי, רצונו לומר שיאשר בלב עורב ובלעה ישרה שיהיה רצונו לשוב, שאם חו"ש יתלכלך בעוונות יהיה נחא ליה חברותא של לנן לישראל עמו לעולם חו"ש (לבוש), גם נכלל זאת בהצטת אברהם שאמר לו להיות לך לחלקים ולורעך אחריו, ויעקב עלמנו גם כן מורע אברהם הוא (ד"ד): לו אין זה מהנדר שגדר יעאע"ה לעשות לה, שא"כ יהיה נשמע שקבל עליו עול מלכות שמים על תנאי חו"ש, אלא התחלת הגזירה והנדר הוא והאבן הזאת וכו' פי' צ' דברים נדר, הא' שהאבן אשר עשה אותה עמה מצבה וזכר על החויון לא תשאר מצבה אלא יצא עליו זבחי נדבות להקב"ה ויתפלל שם, והב' כל אשר תתן לי אפילו לא יהיו בעלי חיים או גידולי קרקע שפטורים מן המעשר, אעפ"כ עשר אעשרנו לך, ודבר זה שיחול שמו עלי א' מפרטי המנאים שהתנה, ובהכרח לומר שהוא על זרעו, (ופירושו שעד שאבוא בחורה לבית אל שיבוא זמן לקיים הנדר לא יבא א' מצני למרבות רעה כמו ישמעאל או עשו) שהלא על עלמנו כבר החנה בגשמיות וברוחניות (ד"ד): לו כי וא"ו או צריך ביאור שאינו להפך התיבה מעבר לעמיד או מעתיד לעבר, אלא ודאי היא וא"ו המוסיף, ולהיכן מוסיף הלא זו החלמה הגזירה שעד כאן היו רק תנאים, לפיכך על כרחך כך תפרשהו אף אני אעשה, שהוא"ו פירושו אף והשאר נשאר ככה לפי שהכוונה מובן מעלמנו (רא"ם): לח) פי' אין הכוונה ששם יהיה ביתו יתברך ומשכן כבודו שאין דבר זה תלוי ביעקב, אלא הכוונה שלו ליעקב יהיה נחשב בית חלקים שהוא יעבוד את בוראו שם (ג"א), ופשוט שאין המדובר מעבודה המחוייב, אלא

לי לאלהים. שיחול שמו עלי"י מתחלה ועד סוף, שלא ימלא פסול בזרעי (ספרי ואחוק ר' ד'), כמ"ש (פסוק ט"ו) אשר דברתי לך, והבטחה זו הצטוה לאברהם, שנאמר (י"ז) להיות לך לאלהים ולורעך אחריו (ורעך מיוחדם שלא ימלא בו שום פסול): (כב) והאבן הזאת. כך מפורש* וי"ו זו של והאבן"י, אם תעשה* לי את אלה ואף אני אעשה זאת: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו'. כתרגומי"ה) אבי פלח עליה קדם ה', וכן עשה בשבוע מפקד ארם כשאמר לו (ל"ה א') קום עליה בית אל מה נאמר שם (י"ד) וילב יעקב מצבה וגו' ויסך עליה נסך: (ח) וישא יעקב רגליו. משנצטר צשורה טובה שינוי נוסחאות. התפרש וא"ו של - תפרש. יע"ש.

אור החיים

אשר נדר לעשות אבן הזאת וגו': כב. והאבן הזאת וגו'. יראה כי היא זו אבן השחיה (זוהר ח"א ע"ב). שהזמינה למקדש, ומלינו לו שהזמין עלי שטים למשכן במדבר (תנחומא תרומה), ואולי שיכוין ה' באומרו (תרומה) ועשו לי מקדש"י לשון מזומן פירוש מה שכבר הזמין כי המשכן וגם בית המקדש

בשניהם הזמינם יעקב, ושכנתי בחוכם (שם) חזר אל שני הכנות אלו: כט) א. וישא יעקב רגליו"י) נתכוין צוה כי עני ה"ב ולא ה"ב לו לישא רק רגליו, ואשר לזה כל אשר יהיה לו בחזקת שאינו מעושר וחייב לעשרו צ' מעשרות כאומרו עשר אעשרנו ואמרו ז"ל (כתובות כ'). מעשר בתרה

אור בהיר

שמה. (בג) ולא אמר משכן, וגם אמר ושכנתי, "בתוכם" לשון רבים. (מד) למה להקדמה והמליצה הזאת.

ואזל לא
וקא כי
הקרא
ארי מן
ואבנא
ג ומתב
ומגנדר

שהצטת
ללכת, ו
העדריו
והמקרא
היו לכו
וגוללון,
משתנה
דבר ה
שינוי נוסחאות
לדבר בקל
להשתנות
להאסף, ו
מן הבאר
דוקא בתי
המרגום
משנה אין
ומטעה ל

כמעשר
הולרך
ארלה צ
אומרו
חרן אלו
היחה ז
שם מנ

מוד) פי'
מוזכר בנ

מסורת המדרש
 ר"י דסכנין בשם ר"ל
 אמר וכו' תנחומא
 ראה יד, פדר"כ פי"א
 (עשר תעשר) צ"ח...
 יעקב אמתי להלן
 פער"ח י"ד ושי"ג. הפריש
 שבטו של לוי תנחומא
 קורח י"ב. פדר"א פל"ו.
 זוהר ח"ב נג: ע"ע שם
 יט... וכי י"ב הן
 תנחומא ויחריטו, ותניי...
 טו.

שֶׁה מִנָּא לָךְ הָא אָמַר לוֹ דְּכָתִיב (דברים יד, ד) 'וְזֹאת
 הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֶׁה כִּבְשִׁים וְשֶׁה עֲזִים' עֲמַד
 וּנְשָׁקוּ עַל רֵאשׁוֹתָי, יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם ר' לױ אָמַר פּוֹתֵי
 אָחָד שָׂאל אֶת ר' מֵאִיר אָמַר לוֹ אֵין אַתָּם אוֹמְרִים יַעֲקֹב
 אֲמַתִּי דְּכָתִיב (מִיכָה ז, כ) 'תִּתֵּן אֲמַת לְיַעֲקֹב' אָמַר לוֹ הֵן
 אָמַר לוֹ וְלֹא כִךְ אָמַר 'וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֵׂר אֲעִשְׂרֶנּוּ לָךְ'
 אָמַר לוֹ הֵן אָמַר לוֹ הַפְּרִישׁ שְׁבִטוֹ שֶׁל לױ אָחָד מֵעֲשָׂרָה
 לְמָה לֹא הַפְּרִישׁ א' מִי' לְשָׁנִים שְׁבָטִים אַחֲרִים אָמַר לוֹ
 וְכִי י"ב הֵן וְהֵלֹא י"ד הֵן (בראשית מח, ה) 'אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
 כְּרֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי' אָמַר לוֹ כֹּל שְׁכָן אוֹסִיפְתָּא מִיָּא

לך כי "שה" הוא גם מן העזים, אמר לו — הנכרי: "לא אמר כאן הכתוב כי "שה" הוא גדי, שגדי
 עזים אינו "שה", אלא שהכתוב בא להתיר את שני — אלו — גם את "שה הכבשים", ואת "גדי
 העזים" — לפסח, שאם לא מצא "שה" שהוא מן הכבשים, יוכל לקחת גם "גדי" מן העזים, אבל
 בפדיון פטריחמור לא נאמר אלא "שה", ואתה אומר גם "גדי-עזים" במשמע"? ! אמר לו — רבי
 מאיר: אף "גדי" — עזים — נקרא "שה", ולא שהוא בא במקום "שה". אמר לו הנכרי: "מנא
 לך הא" — מנין לך זאת? ! אמר לו: "דכתיב בפרשת סימני בהמה טהורה: "וְזֹאת הַבְּהֵמָה
 אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ: שׁוֹר, שֶׁה כִּבְשִׁים, וְשֶׁה עֲזִים" — הרי שכבש נקרא "שה", וגם גדי-עזים נקרא
 "שה"! עמד — הנכרי — ונשקו — לרבי מאיר — על ראשו.

74 וכן בענינו, במעשר בניו של יעקב, ענה רבי מאיר לנכרי ששאלו, כאשר — רבי יהושע
 דסכנין בשם רבי לוי, אמר: כותי אחד — שאל את רבי מאיר, וכך — אמר לו: "וכי —
 אין אתם אומרים: יעקב — אביכם (עפ"י תנח' ראה יד) — אמתי — הוא, כמו — דכתיב
 בספרי הנביאים (שאין הכותים מחזיקים בהם): "תִּתֵּן אֲמַת לְיַעֲקֹב" — שפשוטו של מקרא הוא
 "חקיים את הבטחת האמת שהבטחת ליעקב, לבניו". (באבן עזרא ומצוד"ד שם), ואתם דורשים "בזכות
 מדת האמת שהיה יעקב שלם בה" (תרגום שם, ורש"י שם עיי"ש) ? א"ל — רבי מאיר: "היין", אמר
 לו — הכותי: "ולא כך אמר — יעקב, בנדרו: "וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֵׂר אֲעִשְׂרֶנּוּ לָךְ"?
 אמר לו: "היין", והכותי הבין שגם מן הבנים שיוולדו לו נדר להפריש מעשר, ולכן — אמר לו:
 "יהרי — הפריש — יעקב את — שבטו של לוי — להיות קדושים לעבודת ה', וכמו שנאמר
 (דברים י, ח): "הַבְּדִיל ה' אֶת הַלְוִי... לַעֲמֹד לִפְנֵי ה', לְשֵׁרְתוֹ", ועוד יעקב הוא אשר הקדישו, אשר על כן
 לא נשחעבדו בני לוי בעבודת השעבוד במצרים (נפ"ת בשם נה"ק), ובחורף — אחד מעשרה —
 עבור "המעשר" אשר נדר, הפריש את השבט הזה, ואם כן — למה לא הפריש — גם — אחד
 מעשרה לשנים — נוספים, לעוד שני — שבטים אחרים, שהרי שנים עשר הן בני יעקב, ובשבט
 אחד שהפריש לא יצא ידי נדרו אלא במעשר על עשרה שבטים כלבד, ומן שנים הנותרים לא "הפריש
 מעשר", ולא קיים נדרו באמת"? ! אמר לו — רבי מאיר: "וכי שנים-עשר — שבטים — הן,
 והלא ארבעה — עשר שבטים — הן, שהרי יעקב אמר: "אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה — כְּרֵאוּבֵן
 וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי" — שעשה את אפרים ומנשה, שני בניו של יוסף, לשני שבטים נוספים? ! (עי'
 הערות בסוה"ס), אמר לו — הכותי לרבי מאיר: "כל שכן" — שהתמיה גדלה, שלא הפריש אלא

מסורת המדרש
 ואין קדוש מוציא
 קדוש עין במיר פ"ד
 סוף סי"ט.
 ח. וישא יעקב רגליו
 אר"א וכו' יליש כאן
 קב (כה"ע) ראה תני
 כאן ח. ע"ע לעיל פנ"ד
 א.

אֹסִיף קִמְחָא אָמַר לוֹ אִין אַתְּ מוֹדָה לִי שְׁהֵם אַרְבַּע
 אַמְהוּת אָמַר לוֹ הֵן אָמַר לוֹ צֵא מֵהֶם ד' בְּכוֹרוֹת לְד'
 אַמְהוּת הַבְּכוֹר קִדְשׁ וְאִין קִדְשׁ מוֹצִיא קִדְשׁ אָמַר לוֹ
 אֲשֶׁרִיד וְאֲשֶׁרִי אֲמַתְךָ שֵׁאת שְׂרוּי בְּתוֹכָהּ.

ח. (כט, א) וישא יעקב רגליו אמר ר' אתא (משלי יד,
 ל) חיי בשרים לב מרפא פיון שנתבשר בשורה טובה
 טעין לפה ית רגלוהי הדא אמרה כרסא טענא רגליא.

(ביג) וירא והנה באר בשדה רבי חמא בר חנינא פתר

עשרה עבור ארבעה עשר, ואתה אשר — "אֹסִיפְתָא מִיָּא, אֹסִיף קִמְחָא" — "הוֹסֵפֶת מִיָּם, הוֹסֵף קִמְחָא" (תנח"ו ראה שם) — הגדלת התמיה, הגדל תשובתך! אמר לו: "וכי — אין את (אתה) מודה לי, שהם ארבע אמהות — אמהותיהן של בני יעקב — "שהיו להם ארבעה בכורות" (תנח"ו שם) — בכור פטוריהם לאמו? אמר לו: "היין", אמר לו: "אם כן — צא מהם — הוצא מן החשבון את אותם — ארבעה בכורות, אשר — לארבע אמהות: ראובן — ללאה, יוסף — לרחל, הן — לבלהה, גד — לזלפה. (בראשית כט, לב-ל, כג), "ואין הבכור מתעשר, למה?" (שם), שהרי — הבכור — הוא עצמו. — קודש, וכמו שנאמר (שמות יג, ב): "קדש לי כל בכור, פטר כל רחם באדם ובבהמה לי הוא", ורק דבר שהוא "חולין" ואינו "קודש" מוחלט, הוא מוציא ומפריש מתוכו את מעשרו לקודש — ואין קודש — מוחלט — מוציא — מתוכו — קודש, שהרי כולו בעצמו קודש! ועיי' בכורות ט. במשנה שכן הדין בבכור בחמה טהורה שהוא פטור מן המעשר, ועיי' בי"מ ח:), ואם כן לא היו חייבים בני יעקב להתעשר אלא רק עשרה מהם, ולא ארבעת הבכורים, והפריש את לוי — אחד מעשרה, אז — אמר לו — הכותי לרבי מאיר: "אשריך — שוכית להכמתך זו. — ואשרי אומתך — ישראל, שאת (— שאחה) — חכם ונבון כמוך — שרוי בתוכה, שיש בתוכה חכם שכמוך!"

ח. "וישא יעקב רגליו, וילך" — הכתוב רוצה לומר "וילך יעקב", והוא מאריך ומוסיף לומר "שנשא את רגליו", ואף שהרגלים הם הנושאות את גוף האדם, אמר שהוא נשא אותם — אמר רבי אחא: והן אשר כתוב: "חיי בשרים — לב מרפא" — לב שמח ורגוע נותן חיים לכל רקמות הבשר, ודרוש: "בשרים" — "בישרים", של בשורות טובות (רז"ו, ועיי' לעיל נ, א, וברד"ל ורז"ו שם), וכלומר: "חיי בשרים — לב מרפא" — בשורות של חיים מרפאים את הלב, וזה אמור על יעקב, אשר — כיון שנתבשר בשורה טובה — מפי ה' "הנה אנכי עמך ושמרתיד", וכל ההבטחה האמורה — "טעין ליביה ית רגלוהי" — "נשא לבו את רגליו, ונעשה קל ללכת" (רש"י עה"ת כאן), שלבו הכוטח והשמח נתן עוז וחדוה ברגליו ללכת בקלות רגלים, הדא אמרה — זהו הפתגם האומר: "כריסא — טענא רגליא" — "כרס — נושא רגלים" — כשהוא שבע ורגוע, ואף שבמעשה — הרגלים הן הנושאות את כל הגוף, אבל כנפש — הלב השמח והבוטח, והכרס השבעה והרגועה הם נותנים ברגלים כח ורצון להנשא, וזהו שהכתוב אומר: "וישא יעקב את רגליו" — לא שרגליו נשאוהו, אלא שנפשו השמחה נשאה את רגליו.

"וירא והנה באר בשדה, והנה שלשה עדרי צאן רבצים עליה, כי מן הבאר היא יסקו העדרים,

בה שית שטי
 עדרי צאן מ
 העדרים שפ
 ולשבטו ולמו
 חנינא כמלא
 העדרים ורגל

כל אים פ"ט היג: כתובות
 במדבר"ב חוקת"ג יליש

והאבן גדולה על פי
 את האבן על פי הב
 יעקב בכואו למחו
 לדרוש בן מה מרמ
 יפית, ועיי' בוה"ק,
 כתוב זה, שש ש
 האחת — יו
 כל ארבעים שנה ע
 הבאר שאמרה כמו
 שלשה עדרי צא
 אשר בזכותם היתר
 בזכות מרים... מתו
 ואהרן" (סדר עולם
 "ואשלח לפניך את
 הרועים בירח אחד"
 הבאר הזו, היו —
 וראשי בתי האבו
 באדמה במטהו מ
 שבטים כאחד מן
 לדגלו, ולשבטו
 משפחה (עיי"ש באו
 (תנח"ו שם), וחלוק
 וחלולה ומתגלגלת
 בחצר אהל מועד, הו
 א, שם), כדי למשו
 כמלא פי — ני
 היה בה — בא
 הרי שהאבן עצמה
 הבאר ואין המים
 מי הבאר" — ב'

שהטילו פרנסת הרב על אלו היחידים, אבל הוא אינו נוטל פרס מקידושין וגטין כלל אלא שזה הוא שכרו על עיקר ישיבתו בכאן והראו לו מקום לגבות מבעלי חתנות וכדומה, ואין כושה כאן על נטילת פרס זה

אם יטלנו בדרך כבוד, וכל המקפחו גוזל וחומס לפע"ד, וזה פשוט בעיניי.
והיה זה שלום כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת.
משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה רלא

[מעות מעשר למצוה אחרת]

[דחיית דברי באר הגולה]

שלום וכ"ט ליי"נ הרב המופלג החו"ש כש"ת מו"ה איצק נ"י אבד"ק מאד יע"א.

74 יקרתו

הגיעני פה אני בן כפר עוסק ברפואות ונפשו בשאלתו נידון ההוא מרבנן שהשיא בנו שהוא בחור מופלג והשיאו לכת ת"ח והתחייב ליתן בכל שבוע ג' זהב מינץ להרב שיוזן הזוג על שולחנו משך ו' שנים רצופים כדי שילמוד הבן אצל חותנו הרב נ"י והן עתה כבוד עליו עול הסבל ושאל אם מותר ליתן סך הנ"ל ממצות מעשר שרגיל להפריש מן הריות שיזמין (לזה) [לו ה']^א.

ברמ"א בהג"ה י"ד רס"י רמ"ט (ס"א) בשם מהרי"ל שאין לעשות שום מצוה ממצות מעשר כגון נרות בהכ"נ וש"ך (סק"ג) כתב בשם מהר"ם דיכול לעשות בו מצוה ולפרנס בניו הגדולים ע"ש. **ובבאר** הגולה על הגליון שם (אות ה) כתב דוקא מצוה שחייב בלא"ה אבל מצוה שאינו מחויב מותר ליקח ממצות מעשר. נ"ל שיצא לו כן, שראה בר"מ דמיתני מהרי"ל הנ"ל וסיים בו וכן משמע בביצה כ ע"א, ושם נאמר האומר הריני נזיר ואגלח ממצות מע"ש הרי הוא נזיר ואינו מגלח ממצות מע"ש דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין^ב. וחשב הוא דה"נ היינו שאין לו ליקח ממנו מצוה דמיירי מצוה שחייב בלא"ה לעשות ואינה באה אלא מן החולין, אבל מצוה שאינו מחויב בלא"ה לעשות שפיר יכול ליקח ממצות מעשר. ולפ"ז לא פליגי מהרי"ל ומהר"ם (מר"ב) [מרוטנבורק] שבש"ך (שם).

אבל במח"כ שגה ברואה, דבמהרי"ל הל' ר"ה ובתשרי סי' נ"ו כ' להדיא הטעם משום דמעשר שייך לעניים ואיך יכול ליקח נרות בהכ"נ ממצות עניים אפי' לא יהיה חייב בהם בלא"ה, מ"מ איך יכול לגזול עניים ולו אין לו בהמצות אלא טובת הנאה ולא יותר. ואפי' למ"ד דבר שבחובה באה ממצ"ש עיין מנחות פ"ד היינו לגבוה דמע"ש ממון גבוה יכול להביא תודתו ג"כ לגבוה ממצות מע"ש, אבל מעשר עניים לא עלה על דעת אדם מעולם שיעשה מצוה ממצות עניים, ולא היה צריך רמ"א להביא ראיה מביצה כ ע"א, אלא יען דהך מעשר כספים איננו חיוב ממש יש מפרישים ויש שאינם מפרישים, וא"כ בודאי אי לא היה נוהג להפריש מעשר מי יתבענו ומי יכפנו ה"א דאינו גוזל עניים, ע"כ מביא ממש' ביצה כ ע"א האומר הריני נזיר אע"פ שאינו מחויב להזיר עצמו בנזיר מ"מ מכיון שאמר הריני נזיר מיד מתחייב בכל קרבני נזיר ושוב כשאומר ע"מ שאגלח ממצות מע"ש לאו כל כמיניה. ה"נ מכיון שהנהיג ג"פ להפריש מע"ש מדיוח שלו ולתתו לעניים וזו כל מה שיפריש מעשר הזה ממילא לעניים ולא כל כמיניה לקנות ממנו נר לבהכ"נ אפי' אינו מחויב בהם. ודברי באר הגולה חמוהים, ומינה אם מיד בתחלת התנהגותו להפריש מעשר כספים התנה שיכול לעשות ממנו דבר מצוה מודה מהרי"ל למהר"ם שבש"ך ואין כאן מחלוקת.

ד. וראה לעיל בחלק א"ח סי' יב ובש"ת אב"ן יו"ד סי' ש"ב אות לו. [וראה להלן חח"מ סי' כא הע' ה].
תשובה רלא

א. נראה פשוט דכצ"ל.
ב. [יעין שו"ת פני יהושע ח"א סי' ב ובזו"ר הנ"א יו"ד סי' רנ"ג סק"ח].
ג. ל"מ שם ולא במקו"א דבר זה.
ד. הפת"ש יו"ד שם סק"ב הביא דברי רבינו אך העיר דלהלן סי' רלב לא כתב כן רק דמהרי"ל ס"ל דמעשר כספים הוא ממש דאורייתא וכ"י ע"ש.

[הגהה בדברי]

ודברי ש"ך נדפסו בטעות ג' בניו הגדולים ק"ו מז וכ"ש בניו וסיים ש"ך משמו ממקום אחר. וצ"ע היכי מ ובאביו אמרו (קידושין לב, א) אביו ממעשר אם אפשר לו האמת יורה דרכו כי ט"ס וצ" תבוא מארה למי שפרנס אב לאביו. אבל בנו שאינו חיין ממעשר אפי' יש לו לזונו מן ממצות צדקה אדרבא עו

אמנם ראיתי למורי הפלאה פ' ראה (טו, ז) כי שעריך דרריש ספרי אביון, הריש עניי (עמך) [עירון] ? קודמין לעניי עיר אחרת ה' למזון או לכסות, אבל אם חיותם אלא שאין להם הרו

[דין]

שלום וכ"ט לידידי הרב המא רענן יפה פרי תואר כמ אייבשיטץ.

יקרת כבודו הגיעני נידון שכתב עליהם שהם ושישאלם לאחרים כל ימי יתומיו העניים המחוסריב לפרנסת היתומים וטוענים חיינו ואחר שמת י

[דינים העולים מהסוג]

בפרק האשה שלם קט"ו נ וכו' אימא אישתל אימא לפנחיא שבקיה ולכ

ה. וראה לעיל סי' רכט ד"ה תבוא
ו. כספרי שלפנינו לא נמצא דרשא

א. ראה ח' חת"ס כתובות פה, ב

ט"ו חתב סופר גמאור
יורג צ"ג ?
גמון גמאור

[הגהה בדברי הש"ך]

ורב"ר ש"ך נדפסו בטעות ג"כ, במ"ש דיכול לפרנס בניו הגדולים ק"ו מאביו משום כבוד אביו וכ"ש בניו וסיים ש"ך ימשמע אפי' יש לו לפרנס ממקום אחר. וצ"ע היכי משמע כן, מאביו למד ובאביו אמרו (קידושין לב, א) תבוא מארה מי שפרנס אביו ממעשר אם אפשר לו לפרנס בלא"ה. אבל האמת יורה דרכו כי ט"ס וצ"ל לולי כבוד אביו אמרו תבוא מארה למי שפרנס אביו ממעשר משום בזיון לאביו"ה. אבל בנו שאינו חייב בכבודו מותר לפרנסו ממעשר אפי' יש לו לזונו ממקום אחר יכול ליתן לו ממעות צדקה אדרכא עניי קרובין קודמין.

אמנם ראיתי למורי הפלאה על התורה [פנים יפות] פ' ראה (שו, ז) כי יהיה בך אביון באחד שעריך דרדיש ספרי אביון, התאב תאב קודם ושוב דריש עניי (עמך) [עירך] קודמין וכו' ועניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת היינו אם שניהם צריכים למזון או לכסות, אבל אם עניי עירך יש להם כרי חיותם אלא שאין להם הרוחה כלל, לזה עניי עיר

אחרת קודמין לעניי עירך דהתאב תאב קודם. עוד דריש בספרי כי יהיה בך אביון בך ר"ל בעצמך היינו בני ביתו קודמין אף לבני עירו. ואמר הגאון ז"ל דלהכי כתיב כי יהי בך קודם אביון לומר לעניי בני ביתו וכדומה לא אמרי' התאב תאב קודם אלא קודמים בכל צרכיהם אפי' לעניי עירך שאין להם מזון ומחיה כלל.

נמצא לנידון שלפנינו אם מיד בשעת נישואים היה דעתו לחייב עצמו לפרנס הזוג ו' שנים ממעות מעשר שפיר דמי. ומ"מ נ"ל מהיות טוב יחלק המעשר ויתן חציו לעניים דעלמא וחציו לבנו דוגמא להא דתנינן משנה ו' פ"ח דפאה היה מציל וכו' ע"ש. אך אם בשעת חיובו בשעת נישואים לא היה דעתו ליתן ממעשר שלו הרי חייב עצמו בשטר לפרנס הזוג ו' שנים ואין אדם פורע חובותיו ממעשר ואפי' מי שאנס המלך גרנו חייבלעשר שלא יפרע חובו ממעשר (גיטין מד, א).

הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. בכפר ראציסדארף יום ד' ר"ח אב תקצ"ג לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה רלב

[דין אפוטרופסים בספרים ממעות מעשר שהניח האב]

אימא לפנחיא א"כ אפי' היכא דלא שייך פינה כגון שהספק על הכלי עצמו מ"מ אמרינן שמא לא היה הקדש מעולם וכתב כן לפנחיא ואע"ג דלענין איסורא דתרומה וקודש קיי"ל כרבנן דר' יוסי כדפסק רמב"ם פ"ו ממע"ש הל' ח', מ"מ בדיני ממונות מו"ד רבנן לר' יוסי כמ"ש תוס' שם (ד"ה אימור) בשם ירושלמי (מע"ש פ"ד ה"ו) ופסק כן בש"ע ח"מ סי' קע"ו סכ"ט בלי שום חולק וע"כ לחלק בין קודש לחולא.

ובפרק המפקיד (לו, א) גבי שנים שהפקידו אצל אחד כתב הר"ף ופריק רבא הא דקתני רישא נותן לזה מנה ולזה מנה משום פשיעותא דה"ל למיכתב שמא דגברא דמפקיד גבי וכו' ע"ש, אע"ג דאפי' אי כתב שמא עדיין יש לומר אישתלו"י או

שלום וכ"ט לירידי הרב המאה"ג החרוץ המופלג זית רענן יפה פרי תואר כמו"ה בער נ"י אבד"ק אייבשיטץ.

יקרת כבודו הגיעני נידון מי שמת והניח ספרים שכתב עליהם שהם ממעות מעשר מקרוביו ושישאלם לאחרים כל ימי חייו והאפוטרופסים על יתומיו העניים המחוסרים להם רוצים למוכרם לפרנסת היתומים וטוענים שלא כתב אלא כל ימי חייו ואחר שמת יכולים למוכרם.

[דינים העולים מהסוגיא דיבמות קטו, ב]

בפרק האשה שלם קט"ו ע"ב מצא כלי וכתוב עליו וכו' אימא אישתלוי אישתלי (וכו') [א"נ] אימא לפנחיא שבקיה ולכאורה שנפקותא דלשנויא

ה. ראה לעיל סי' רכפ ד"ה תכנא.

ו. בספרי שלפנינו לא נמצא דרשא זו. ועי' פני"פ שם דאינו מהספרי אלא הם דבריו. תשובה רלב

א. ראה ח' חת"ם כתובות פה, ב ולהלן סי' שלו.

לפנחיא שבקיה, ז"א, בודאי אי הנפקד המוחזק או יורשיו אחריו אומרי' דלמא שלנו הם והאי שמא אישתלוי או לפנחיא לא היו מוציאים מיד המוחזק אבל היכא שהנפקד יודע שאינו שלו אלא של אחד משני אלו אז בודאי כתבו מוכיח וזה פשוט.

ולפ"ז מ"ש רמ"א ב"ד סס"י דנ"ט מי שמצא כיס של מעות בתיבתו וכתוב עליו צדקה סמכינן אכתיבה והרי הן צדקה נמי מיירי בכה"ג שיודע שיש לו כיס צדקה ואינו יודע איזהו, וס"ל לרמ"א דבצדקה לעניים הוה ספק וסמכינן אכתיבה כיון דודאי יש לצדקה כיס כאן. אבל אי לא ידע כלל שיש לו שום כיס אז לא ברידא אי מוציא"י מהמוחזק ע"י כתיבה ותליא בפלוגתא אי ספק צדקה בזה"ז דומה לאיסורא או לממונא ועש"ך שם סק"ד והארכתי בזה במקום אחר.

אך צל"ע בהג"ה מרדכי פ"ק דב"ב סי' תרנ"ט דכ' סמכינן אכתיבה בצדקה כמו בפקדון דפ' המפקיד ע"ש. והתם מיירי בשיודע שאינו שלו אלא של המפקידים, ומרדכי משמע דמיירי אפי' אינו יודע כלל שיש לו כיס צדקה דהרי הוא מא"י קצר והא"ז ס"ל ספק צדקה כהקדש דמי ולא צריך ראייה מפ' המפקיד דהרי בהקדש הלכה כרבנן לגבי ר' יוסי וצ"ע.

ולא נצרכה אלא לאלפווי דינא בעלמא, אבל בנידון שלפנינו נ"ל אפי' אי אמרינן בכי האי צדקה אימא לפנחיא שבקיה, היינו אי כתב עליו סתם שהוא הקדש שיפרשו ממנו בני ביתו ולא יהיו משמשין בו, אבל מאי הול"ל להשאלם ולחייב עצמו, אע"כ האמת כן הוא.

[הפרשת מעשר כספים]

76 ומ"מ נ"ל הדין עם האפוטרופסים. [ו]אומר מעיקר הדין שבש"ע י"ד סי' רמ"ט בהג"ה ראשונה ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה ליתנו לעניים עכ"ל. והוא ממנהיג"ל. ובעל באר הגולה במ"כ שגה ברואה כי סבור היה להשוות דעת רמ"א שהוא

ב. עיין להלן סי' רמ.

מתשו' מהרי"ל עם דעת הגאונים דמייתי ט"ז וש"ך שם, ע"כ כתב דמהרי"ל רוצה לומר מצוה שמחויב בלא"ה לעשות. וליתא, שבתשו' מהרי"ל סיים רק ליתנו לעניים מהמעשר שלהם עכ"ל. נמצא גזול העניים בכל שום מצוה שיעשה כ"א לפרנס עניים, דס"ל למהרי"ל דחייב הפרשת מעשר כספים הוא ממש דאורייתא ולעניים, ואין לבעלים אלא טובת הנאה לאיזה עני שירצה.

ואמנם החולקים דמייתי הש"ך סבירי להו דמעשר כספים אינו דומה למעשר גורן שהוא דאורייתא ממש וטובל התבואה, משא"כ מעשר כספים דרשת ספדי מעשר תעשר מכאן שמפרישים לעמלי תורה מעשרה, ולא דוקא לעמלי תורה אלא לדבר מצוה שירצה לפי נדרו של המפריש. וזה היה המעשר שהפריש אברהם אבינו ע"ה ויתן לו מעשר מכל, ועל זה אמר יעקב אבינו ע"ה וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך ובמרדש (כראשית רבה פ"ע פ"י ז) שהוצרך להפריש גם מבניו והפריש לוי קודש לה' ולא הפרישו לעניים אלא למצוה וקדושה, אמנם יצחק הוא קיים מ"ע של מעשר דאורייתא וימצא מאה שערים אומד זה למעשר היה (שם פס"ד פ"י ז).

[ביאור דברי הרמב"ם רפ"ט מהל' מלכים]

בזה יוכנו דברי רמב"ם רפ"ט ממלכים שכתב אברהם נצטווה על המילה ויצחק הפריש מעשר ויעקב אבינו גיד הנשה ויהודה יבום, ואין שכה שאברהם התחיל ממעשר. ולהג"ל ניהא.

[אל תרבה לעשר אומדות]

ובחי' תורה שלי (פרשת תולדות ד"ה מאה) אמרתי ליישב מה שקשה איך היה אומד למעשר, הא אל תרבה לעשר אומדות (אבות פ"ד מט"ז) ועוד אומד זה למה, הא בשעת הפרשת מעשר כבר נתמרח הכרי של מאה שערים ולענין מה אמדוהו מה שהיה ראוי לעשות זולת הברכה.

- ג. רבינו היה לו רק או"ז הקצר אולם אנו זכינו לאו"ז בשלימותו וע"ש בהל' צדקה סי' יח"ט, ודברי המרדכי מקורם באו"ז ב"מ פ"ג סי' קמ"ו ע"ש.
- ד. ראה לעיל סי' רלא הערה ד. וראה בארוכה בפרי יצחק ח"ב סי' כז ובענף פרי יצחק שם סי' פז.
- ה. כ"ה בפסקתא רוב כהנא בפסקא דעשר תעשר.
- ו. ועי' מגדל עז שם מש"כ לבאר פלוגתא דהרמב"ם והראב"ד בזה. ור' מרבה"מ ולחם יהודה (למהר"י עייאש) הל' מלכים שם, צ"פ הל' מתנוע"ע פ"ו ה"ה ופרחי ציון ועל הכפ"פ פ"א (כו, ב).

והיה נ"ל שהיה מלוו סמך מעשר שי ע"א, ואז אמדוהו כמה כדי להלות להם ולבס ה'. ואמרת' שהיה צרי (א) כל הנוטל פרוטה מן העניים כשהלוה להם י שלו טרם הגיע זמן הי להפריש עליהם מעו והפסיד יצחק אותן מ זה הוציא י

נחזור להנ"ל לא משמעות ו דהקרוכים לומר שיקח נדבת לב אם נותן לו ליקח בו חלוק, ולא מכ"ש מעות מעשר. הקרוכים יכולים מהפ אם הפרישו לעני ש להתנות עליו בשום מרצונו להשאלם לא אלא

ועוד נ"ל אפי' היה לאחרים היינו כ

שלום וברכה מאלקי ו וביחוד י"נ וחמדת לבי ופרישא המופלג בתו אותם וחד מינן דאזי וישבעו במראיתם קורא המיוחד כקש"ת מו"ה הנשיאים לאומתם ה'

ז. עיין חלק ח"מ סי' קד וכ כן הוא בשו"ת ר"י מינא, פ. ראה במצוין בהערה דקון

א. הוא התשובה דלקמן סי'

ס"ל תג סוכו
כ"ן גמאנו
יורה דעה - ז
גמאנו

שבשאר איסורי מאכלי עכורים הוא ספק גדול אם יש במחלל שבת בפרהסיא שיותר היה נוטה לומר דלית ליה דינא דעכורים אף שהאחרונים החמירו ביין לאסור במגעו וכן אנו נוהגין להחמיר למעשה ואיני רוצה להאריך כיון שלא זה הוא הנידון. אבל בחלב שהוא משום שחוששין לחלב טמא וכיון שהוא חשוד לכל התורה כולה כדאינתא ביורה דעה סי' קי"ט סעי' ז' הוא חשוד ג"כ לערב חלב טמא כמו עכורים. וגם לשלח ע"י חלב ישראל הוא לר"ת בתוס' ע"ז דף ל"א גרע מעכורים והביאו הרמ"א סי' קי"ח סעי' א' וא"כ כ"ש שחלב שלו יש לאסור. ואף אם היה מחלל שבת רק בצנעא יש לעיין דחשוד לחמור חשוד לקל. ורק הש"ך בסי' קי"ט ס"ק י"ב מצריך שיהיו שניהם מין איסור אחד כגון בדבר מאכל עי"ש. ומדין חשוד בדברים שאין דרך הרבים להקל שחשוד גם להחליף נימא ג"כ שהוא רק באיסורי אכילה כדאינתא בש"ע בסי' קי"ח סעי' ח' ובס"ס קי"ט הלשון חשוד לאכול ואולי הוא דוקא. ועיין בש"ך שם שהוא דוקא לאותו דבר אבל הביא מהב"ח שהוא לכל התורה ומשמע שגם לאו דוקא איסורי אכילה. ולכן אם רק בצנעא יש להקל כהש"ך שלא חשוד להחליף אבל בפרהסיא הרי חשוד גם להחליף וכ"ש לערב. ולפ"ז אף אם נימא שהוא כקטן שנשבה בין העכורים מ"מ יש לחוש שחשוד גם להחליף ולערב שגם לזה הוא כנשבה בין העכורים שרגילין לשקר ולהחליף ולזייף.

אבל מ"מ נראה שלא היה בכלל הגזרה למה דאינתא במ"מ פ"ג ממ"א הי"ג בשם רמב"ן ורשב"א שאין הולכין באיסורין אלו של עכורים אחר גתינת טעם שחכמים רצו להרחיק מאכליהם שזה לא שייך בישראל מחלל שבת אף בפרהסיא ולכן אין לאסור אלא כשיש חשש ממש ועיין בכ"מ שם הט"ו לענין ישראל אינו מומחה שהוא חשוד שאינו בכלל הגזרה ואסור רק במקום שיש חשש ממש עי"ש. ולכן אם יודעים שאין אצלו דבר טמא שהחשש הוא רק שמא היה בכלי חלב טמא שלכן כשידוע שמעולם לא הי"ל דבר טמא אין לחוש לזה אלא אם הוא סמוך לעכורים אולי שאל כלי מעכורים ואם יש אומדנא גדולה שלא עשה זה משום שיש לו הרבה כלים יש להקל. ולמה דמשמע מהמ"מ הי"ד שבמקומות שידוע שמאוס להם חלב טמא ליכא גם חשש שיערב אף באלו שרוצה למכור רק שמ"מ אסור מטעם שנאסר במגין לא הותר אף שבטל הטעם א"כ בישראל מחלל שבת שלא נאסר במגין והאיסור הוא רק כשיש החשש ממש אין לאסור במדינתנו שהיא מהמקומות שמאוס להם חלב טמא שליכא חשש שיערב להמ"מ ובודאי ינקו הכלים כשישאל מעכורים.

ומש"כ כתר"ה לשון אלה המזדהרים מסתם חלב הבא מנכרים חמוה דהאלו שאין נוהרין מת"ח ויר"ש הוא רק מחלב של הקאמפאניעס מטעם גדול שמירתני לערב אף משהו מצד השגחת דיני המדינה שעונשין ע"ז ובמירתת לא גזרו כי הא דישראל יושב בצד עדרו של עכורים שמותר אף דלא תזי ליה כיון שיכול לראותו כשיעמוד מירתת בע"ז דף ל"ט ועיין ברמב"ם פ"ג ממ"א הי"ז לכן סברי דגם במירתת זה של עונש חוקי המדינה לא הי' בכלל הגזרה ולע"ד מסתבר שהדין כמותם. אבל ליקח חלב מפארמער נכרי נוהרין כל ישראל בני אשכנז דלא כרדב"ז ופר"ח ועיין בחת"ס סימן ק"ז ועובדא דכתר"ה איירי בפארמער.

ידידו מוקירו.

משה פיינשטיין

סימן מז

ד בענין חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו

ט"ו סיון תשי"ד.

מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר יהודה דיק שליט"א. ובדבר החלב של הקאמפאניעס במדינתנו אשר יש פקוח הממשלה ואם יערבו חלב בהמה טמאה יענשו וגם יסגירו את העסק שלהם שלכן ודאי מירתתי מלערב יש טעם גדול להתיר אף בלא שיטת הפר"ח משום שהעיקר ידיעה ברורה הוא כראיה ממש כהא דשבועות דף ל"ד גם לעדות דמזון. וגדולה מזה אינתא בתוס' יבמות דף מ"ה בשם יש מפרשים גם לדין ראיית ב"ד לטבילת גר עי"ש. וזהו גדר אנן סהדי שמצינו בהרבה מקומות. ואף לעדי קיומא דקידושין שאף שלא ראו אלא היחוד הוא כראייה ממש ונעשית א"א גמורה אף לחייב מיתה להבא עליה אחר אח"כ ושלא לתפוס בה קידושין אחרים. ויותר מזה חזינן דאף אנן סהדי פחותה מו כהא דחוקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות שהוא כראיה ממש ונחשב כהו עדים לקיומא אף לקולא לענין שלא להצריכה גט מהשני בקטנה שלא מיאנה והגדילה וניסת לשני בכתובות דף ע"ג ושמואל לא פליג אלא משום שאין אדם יודע שאין קידושין קטנה כלום וע"ד קידושין הראשונים בועל עי"ש, אף שאין בועל ביאת זנות

הוא רק לרוב בני"א ומ"מ נחשבה ידיעה ואף שצריכין אנו לעוד דבר שהוא רק לא ראינו רק יחוד ולרב הוא עוד ו רק ידיעות שאף שסובר אדם יודע שן קטנה כלום ודאי איכא מעוט שאין יודעין כיון דאיכא מ"ד שסובר דאין אדם יודע גיטין דף מ"ה משום שאין לומר שתהיו רחוקה אך מ"מ מצד הרוב היודעין שא קטנה כלום והרוב שאין בועלין ביאת שביחוד יש גם ביאה אף שאיכא ג' מעו שאף אם נימא כמעוט אחד לא היו קי נחשב לרב כעדים לקיומא ממש שבעיל לך אף לקולא שלא יתפסו קידושי השני ו מודה בעצם הדין כדלעיל אלמא דיש ל ראייה ממש.

ויש ידיעה שאף בנפשות נחשב ראי' עד שיראו כדרך המנאפים אף שהחוב ה הכניס כמחול בשפופרת שלא ראו זה. ומש ב"מ דף צ"א שכתב דלא הוסיקתן תור כ"כ דבכה"ג ברוצח ושאר מיתות לא ה מיתה ורק במנאפים לא הוסיקתן תורו ומזייבין אותן מיתה אף שאינה ראייה. לומר שבעצם ידיעה היא כראיה גם לו ולכן נהרגין במנאפין ורק בשאר מיתות שלא ידונו ע"פ ידיעה ולכן במנאפין ש שלא יהרגו לעולם כדאינתא בספ"ק דמ שמואל דמוכרחין לומר דבמנאפין נהרגין זו ולית בהו גז"כ זה לענין ידיעה זו ידיעה לא היה בעצם כראיה אך שייך זה כדרך המנאפין דהא עכ"פ לא ראו וליכא ודאי שבעצם הוא כראיה לכל דבר רק דבנפשות לא ידונו ע"פ עדות ידיעה לא נהחדש לענין ידיעה זו.

ולכן בחלב שאסרו רק בחלבו ע ישראל רואהו יש להתיר גם בישראל יוד ברורה דהוי כראיה. וזה שאם יערבו יענש לסגור העסק שלהם שהוא הרוחה של כ והממשלה משגחת אליהם הוא ודאי ידי שהיא כראיה שלא היה בכלל איסורם. גם לכר"ע דאין טעם לחלוק בזה ולכן הרו ולהקל יש לו טעם גדול ורשאי וכמו שמ הרוב בני"א שומרי תורה וגם הרבה רבנים שעושין שלא כדיון. אבל מ"מ לבעלי נפש להחמיר ואין בזה משום יוהרא וכך אני נז לעצמי אבל מי שרוצה להקל הוא עוי ואין להחשיבו כמולול באיסורין.

יורג צירי חקא

המודהרים מסתם
אין נוהרין מת"ח
יעס מטעם גדול
נחת דיני המדינה
כי הא דישראל
זר אף דלא חזי
מירתת בע"ז דף
ז לכן סברי דגם
זה לא הי' בכלל
ותם. אבל ליקח
זראל בני אשכנז
סימן ק"ו ועובדא

הוא רק לרוב בג"א ומ"מ נחשבה ידיעה זו כראיה ואף שצריכין אנו לעוד דבר דהוא רק ידיעה דהא לא ראינו רק יחוד ולרב הוא עוד תלתא שהם רק ידיעות שאף שסובר אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום ודאי איכא מעוט שאין יודעין גם לדידיה כיון דאיכא מ"ך שסובר דאין אדם יודע עיין בתוס' גיטין דף מ"ה משום שאין לומר שתהיה פלוגתתם רחוקה אך מ"מ מצד הרוב היודעין שאין קידושי קטנה כלום והרוב שאין בוועלין ביאת זנות והרוב שביחוד יש גם ביאה אף שאיכא ג' מעוטים כנגדם שאף אם נימא כמעוט אחד לא היו קידושין מ"מ נחשב לרב כעדים לקיומא ממש שבעיל לשם קידושין אף לקולא שלא יתפסו קידושי השני וגם שמואל מודה בעצם הדין כדלעיל אלמא דיש לידיעה דין ראייה ממש.

ובאם אחד נהג להחמיר אם נאסר מדין מנהג ג' פעמים תליא אם היתה כוונתו להחמיר אף אם הדין הוא להתיר וכ"ש בידע בעצמו שיש להתיר ומ"מ נהג איסור יש עליו איסור נדר דנהג ג"פ אבל אם החמיר משום שהיה סבור שאסור מדינא או אף רק שאסור מספק וחשב על המקילין שאולי טועין בדין או שאולי הם מזוללין באיסורין אין עליו דין נדר מצד מנהגו וא"צ היתר.

והנני יודיד.

משה פיינשטיין

גשה פיינשטיין

ויש ידיעה שאף בנפשות נחשב ראי' דבמנאפים עד שיראו כדרך המנאפים אף שהחיוב הוא רק אם הכניס כמכחול בשפופרת שלא ראו זה. ומשמע מרשיי ב"מ דף צ"א שכתב דלא הוסיקתן תורה להסתכל כ"כ. דבכה"ג ברובא ושאר מיתות לא היו מחייבין מיתה ורק במנאפים לא הוסיקתן תורה להסתכל ומחייבין אותן מיתה אף שאינה ראייה. וא"כ צריך לומר שבעצם ידיעה היא כראיה גם לגבי נפשות ולכן נהרגין במנאפין ורק בשאר מיתות הוא גוה"כ שלא ידונו ע"פ ידיעה ולכן במנאפין שהיה נמצא שלא יהרגו לעולם כדאיתא בספ"ק דמכות סובר שמואל דמוכרחין לומר דבמנאפין נהרגין ע"פ ידיעה זו ולית בהו גוה"כ זה לענין ידיעה זו אבל אם ידיעה לא היה בעצם כראיה אין שייך לומר שיהרגו כדרך המנאפין דהא עכ"פ לא ראו וליכא עדים אלא ודאי שבעצם הוא כראיה לכל דבר רק שנחתחדש דבנפשות לא ידונו ע"פ עדות דידיעה ובמנאפין לא נחתחדש לענין ידיעה זו.

סימן מה

עוד בענין הנ"ל

ר"ח מנ"א תשי"ד.
להג"ל.

שבמדינתנו

ודה דיק שליט"א.
במדינתנו אשר
יערבו חלב בהמה
עסק שלהם שלכן
ל להתיר אף בלא
דיעה ברורה הוא
גם לעדות דמנון.
דף מ"ה בשם יש
זבילת גר עיי"ש.
יבה מקומות. ואף
ראו אלא היחוד
א"א גמורה אף
ח"כ ושלא לתפוס
חויגן דאף אנן
אדם עושה בעילתו
ונחשב כהו עדים
וצריכה גט מהשני
ת לשני בכתובות
משום שאין אדם
ע וע"ד קידושין
בועל ביאת זנות

ולכן בחלב שאסרו רק בחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו יש להתיר גם בישראל יודעין ידיעה ברורה דהוי כראיה. וזה שאם יערבו יענשו ויצטרכו לסגור העסק שלהם שהוא הרוחה של כמה אלפים והממשלה משגחת אליהם הוא ודאי ידיעה ברורה שהיא כראיה שלא היה בכלל איסורם. וזה הוא גם לכונ"ע דאין טעם לחלוק בזה ולכן הרוצה לסמוך ולהקל יש לו טעם גדול ורשאי וכמו שמקילין בזה הרוב בג"א שומרי תורה וגם הרבה רבנים וח"ו לומר שעושין שלא כדין. אבל מ"מ לבעלי גפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא וכך אני נוהג להחמיר לעצמי אבל מי שרוצה להקל הוא עושה כדינא ואין להחשיבו כמזולל באיסורין.

ובדבר מה שכתבתי שהרובה להקל בחלב של הקאמפאניעס שהם תחת השגחת הממשלה יש לו טעם גדול משום שידיעה נחשבה כראיה ולא היה זה בכלל האיסור כיון שאסרו רק באין ישראל רואהו הוא טעם גדול. ואף שכת"ר שלח לי תשובה מפקיד השלטון שהעונש ע"ז הוא רק מעשרים וחמשה עד מאה דאלאר וגם הם מקבלי שוחדא לא נתבטלה בזה הידיעה משום דאין להם בשביל מה לעבור ולהענש וליתן שוחד דאין להיות מזה ריוח שימסרו נפשיהו ע"ז דכיון שאסור מדיני הממשלה לערב. ודאי כשירצו ליקח פועלים לחלוב סוסים וגמלים וחזירים יצטרכו לשלם להם הון רב וגם לשחד כל הפועלים שיש להקאמפאניע שישתקו וגם לשחד למשגיחי הממשלה שאף ששחד הוא דבר המצוי מ"מ בדבר פרטום כאצל הקאמפאניע שאין עושין בעצמן אלא ע"י פועלים הוא דבר קשה שיירא מליקח שחד ואם יעלה בידו ליתן להם שחד צריך להון רב ונמצא שאין שייך שיהיה לו ריוח מזה ובלא ריוח הא מפורש בגמ' שאין לתוש לערובי בע"ז דף ל"ד קיסתא דמורייס בלומא קיסתא דחמרא בד' לומי וכן הוא בתוס' דף ל"ב. ורק שיש לחוש שמא יש לו מעט חלב טמא שא"צ לפועלים ויערב באופן שלא יבינו העוסקים שהוא רק ריוח משהו ובפרט לגבי מסחר של אלפים שוודאי בשביל מירתת מדיני הממשלה אף בשביל עונש קטן לא יערב. ובפרט שאם יעבור איזה פעמים ודאי יקחו ממנו הלאייסענס

תשובות

שבט ספר



חלק ראשון
אורה היום וזרה העתיד

תשובות שאלות

לכל דעה הקשה אשר הפאור אל ספרנו רצא צאתן עתה אל קדושינו רפני ופרשינו מבורסנו
פחולות צהקתה נשיא ישראל רשכפחתי

מודרך שמחה בוגם סופר יוקל

אשר מלא מקום אביו

רפנו הקדוש מרה אברהם שמואל בנימין סופר יוקל מחבר ספר שית פתב סומ
על כסא הרפנות בעיר ואם ישראל קיק פרי עשבורת המעטותה עתה

הוא הנבר אשר האיר לארץ ולודים בארץ תורתו הרבני תורה ושראה רפני שתי כמאור פאר מים תיס תלמודים לאלסם
למד ולימד דעת את העם חוקי אלקים ותורתו שמש בפתח הרפנות

משנת גל עיני ואביטה נפל אורה ער שנת גל עיני ואביטה נפל אורה מהורתך למיין
וארון הקדוש נבלע במקומו פה קיק פרי מעותתו פנה

וזאת המרכה אשר השאר אחריו

מקור היום תורת חכם חידושי הלכות על כמה מסכתות ורוב סוגות השיפוט והדושי אהה הרפה מאה

שנת משכים בשבט סופר למק

הובא לבית הדפוס ע"י בנו

לא נכלין לדעה וכבר כתבתי שבנוקם שאין לו טורח צשיע
וראשונים קשה למדע שבנות.

76 **ובחפשי**

בפסחים טעמתי שראיתי כי קדוש זקני צה"ס
יו"ד ק"י רל"א כבר הרגיש בזה ור"מ להסוות
דעת ווהרי"ל עם ווהרי"ס דוהרי"ל איירי אי הפריש קהס
וונקטונו לעניי"ס אז אי"א לשנות וכבר זכו צו העניי"ס
והא דוהרי"ס איירי אס ונחמילה הכנה וי"ד שיכול לעשות
דבר ונורה אחרת והחילוק ככון ועיין בהשפעה הסמוכה רל"ב
שנו"מ לומר דוהרי"ל סבר דוועער כפסיס ווה"ת. ווהרי"ס
סבר וודרבן ובאונת קשה לומר דוהרי"ל סבר דוועער כפסיס
ווה"ת ולפי חילוק של ח"ס אס הפריש קהס ונעוה וועער
ולא הכנה בפירוש לא יכול לעשות ונורה אחרת אזל דאס
זס ונלחתי בהשפעה ונאהבה ח"א סיוון פ"ז שהאריך לדבר
ג"כ צענין וועער כפסיס והרגיש ג"כ בפתחת ווהרי"ס ווהרי"ל
וונח"ל אס נוהג"ס בנוק"ס זס ליחן וועער כפסיס אז דין
וועער עני יס לו ולא יכול לעשות ונורה אחרת עם הנועו"ת
אזל באחרת דלא נהיגי וחס"ה כהג אז רק דין כד יס לו
וונקטונו לא נהג בשביל וועער עני רק בחינה לדקה רק אס
התנה צפירש פיה"ס לעניי"ס ובכ"ה"ג איירי ווהרי"ס ונורה נר"א
כי ונקטונו באחרת דלא נהיגי ונותר לעשות שאר ונורה ולדינא
כ"ל צדון שלנו יען כי הידיעה כל אחר הוא אחרת דלא
כהיגי ובאשר שנועתי הנוכה שנושלמין ונועו"ת וועער כל הנו"מ
ולא לעני דוקא אי"כ כל הנו"מ ליחן וועער ונקטונו דענו
הכי ורק אס אונר צפירש פיה"ס לעניי"ס דוקא ואס גס השואל
כהג כן אז יכול לשלם אחר יושע עליו ונועו"ת וועער אזל
צכל זאח כ"ל דוקא אס אין באפשרות לבצו ונועו"ת שלו אזל
אס יס ציכולתו לשלם ונועו"ת שלו לא כ"ל להקל יען שוהרי"ס
גופא לא כתב רק אס אי"א לעשות הנו"מ וכל החילוקים
צני"ס על דברי ווהרי"ס ודי טקל צאופן דוהרי"ס עי"כ טוב
עין לא יסלם ונועו"ת וועער ויקיים צו צרכה עשר תעשר
כדונועו"ת ונשטו"ת לקון הכנו"א סיוון רנ"ז קע"ד דגס צנועו"ת
וועער פרי לכנות ועיין צג"ל"ה ובחשוי יעב"ץ ח"א שחולקים
על זס ואני בהלחתי ראייה טגס צנועו"ת כפסיס ונותר ויקיים
צו עשר תעשר הכ"ד כותב צחשון רב תחת צצרכה ונרובה
וגס לבית מותני אשר יושב צחיכו על התורה — פס פ"ב
יע"א אור ליום עש"ק לקדק וילא חלל"מ לפ"ק

ה"ק שמחה בונם סופר צה"ג ונחשט"ס זל"ל.

— תשובה פה —

שלום רב טוב לכבוד אהובי מתותני הרבני המופלג
מלא פלג חרוץ ובקי בתורה ז"ר יפ"ת צדיק תמים
במעשיו בשית' מו"ה אברהם אשי ש"י לא"י ש' חד
מנשרי קרתא דקהלתינו המפוארה יע"א.

מכתבו

וילא דברי תורה קבלתי ע"י תלמידי הצי הנושכיל
ש"י ודבריו כאוורים צאיתו ענין שדכשתי צויל"א
חטובה צנת עשיתו סעודה ונעיס סעודה ונורה צצצבת תלמידי
סכנו"ס וצני הישיבה הע"י לחינוך לסי"ת שהחמיל לכתוב צעלמו
אזל ונארה"ג זל"ל וכגו"ר ע"י אחי הצי הנופלג חו"ש וו"ה

ונוקדה ראי' השי"א ונדלל אוקמי אצ"י הצרייחא כה"ג דצאונת
י"ל אפילו צוולך יולא כיון שזס עוקרי לכס אי"כ עוקרי כו"י
וכתב לו.

ובאמת

זה ליחא וראית השי"א על ונכרו דלא דוני כלל
להאי דנוכחות דצאונת כו"י הלוקח ק"מ וון השוק
לא צו כונו שפירש"י טס וגס צנוק"י צדי קענות וכן כתב
הרנו"ס צבי הנו"מ שלו צפירוש ורק דלא עשה ונורה ון
הנו"מ ונשוס דלא טרם צו והוי כונו חוטף ונורה וו"ה ועיין
צט"ז יו"ד ע"ר חזיקן דלא וננה אקרקפתא דצברא שיכתוב
צעלמו ק"מ"ת רק פיה"ס ק"מ"ת ונשלו ואפילו לא נכתב צגליחותו
כלל והטעם ונשוס דהטעם דלא ילא צהנימו לו אצוחיו ונשוס
דכתיב כתבו לכס ונשלו"ס יהיה וכן דרשין כו"י לו דכתיב
גבי וולך ש"ל"ך להיות הק"מ"ת דוקא ונשלו ונ"כ צבי ח"מ
צקנהדין אי"כ ונשוי"ה צלוקח ק"מ"ת ילא רק שלא עשה ונורה
וה"מ"ו ואס הגיה צו ארת אחת יולא ובאלו קצלו ונחר קיני
כיון שלקח ונשלו וגס הגיה וטרם צו כולי האי כונו שהקביר
צנוק"י טס אזל אס כתב אצ"י ארת אחת כיון שזס צל לו
צירושא ולא ונשלו היא לא ילא ולא עוקרי לכס ונשלו ואפ"י
לרנ"א צבי"י ע"ר דלא ילא צלוקח ק"מ"ת וו"ה היינו ונשוס
דהוי כחוטף ונורה וולא הוסיף צנורה כלום כונו שהקביר צבי
צני יונה וצהגיה כיון שהיה צאיסור ציד הלוקח יולא וכ"כ
והרש"ל אס לקח ונכרי ק"מ"ת ילא ועשה ונורה כתקונה ולא
הוי כחוטף ונורה והוצא ג"כ צט"ז טס וזס דוקא אס כל
הק"מ"ת ונשלו אזל אס רק ונקל"ת ונשלו אצ"י לא ילא דלא הוי
לכס ושפיר העלה השי"א לדינא ונכ"ש צוולך דלא ילא צכך
כיון שהקן וכתב לו לטונו ונשנוע ש"ל"ך דלא ילא צכך
לסס הוולך ולא ילא אפילו אס היו לו שני ק"מ"ת סכתבס הוא
צעלמו וכן ונשנוע ונדברי הרנו"ס צבי ק"מ"ת ש"ל"ך לסס וולך
וכיון לאפילו ארת אחת לא נכתב לסס וולך לא ילא צו ולא
דוני להגיה צו ארת אחת כונו סכתבתי ולאצ"י ודאי שפיר
ונ"ב"א השי"א ראי' דאי"א לומר דיו"א צהדיו"ת אס כי אצ"י
והוא גנוכה דל"י"כ לא ונקשה ש"ס ונצרייחא כלום לחתי
לאשנועיין דצוולך אפילו צכ"ה"ג לא ילא ואפילו חי זס עוקרי
לכס גבי הדיו"ת וו"מ"ו גבי וולך לא יולא צו ועי"כ וניחור"ל
דקרא דרשין כך לאצ"י דהא לדידיה לא דרשין כתבו לכס
ונשלו"ס כיון שיו"א צהדיו"ת ונשלו אצ"י אי"כ צוולך
כו"י כיון שגס הדיו"ת לרי"ך להיות לו ק"מ"ת ועי"כ צהדיו"ת יולא
אפילו צשל אצ"י אלא שדקשה תורה גבי וולך דלא ילא רק אס
כותב צעלמו אז ע"י אחרי"ס והטעם ונשוס דלרי"ך להיה נכתב לסס
וולך ולפי"ז לרצא שנוסיק לא לריכ"א אלא לשתי תורות לא
ווכח ש"ל"ך דוקא לסס וולך ואס הגיה צו הוולך ארת אחת
ולקח ונאחר היה יולא כונו צק"מ"ת של הדיו"ת דילא צכ"ה"ג
אלא סכבר כתבו שוהרנו"ס"ס ווכח שאפילו כי כל הספר
כשהיה הדיו"ת אינו יולא ש"ל"ך לשנון וכן ונשנוע ונוחתי"ת
וכותב לו ק"מ"ת לשנון ושפט"א דקרא ונשנוע כך והיה כשכתבו
על כס"א ונוולכתו ש"ל"ך לשנון וכ"כ צצצ"י והא דקאל"ר צונח"י
שלא ינאה צשל אצוחיו ולא קקט רבוחא יותר אפילו אס
כי צעלמו כו"י אינו יולא וגס ונאי ונקשה אצ"י דלע"א חתי
ונחתי"תן לאשנועיין לאפילו אס כתב כשהיה הדיו"ת אינו יולא
כבר האריך צזס צבי צני יונה צפלפול ארוך שלו ועיין.

ה ולפי מה שבררנו, הדבר מוכרע כדעת הגדולים הסוברים דמעשר כספים אין להם שום עיקר מן התורה נ"מ נסוף סי' שלם (פק"ט) ומטוב פני יהושע סי' נ. ויש שהביא ראייה מכאן דמעשר כספים הוא מן התורה נ"מ נסוף. ותמיהני דלפי מה שבארנו אדרכא ראייה מכאן להיפך, ועיקר חיוב בצדקה מן התורה הוא ליתן לו די מחסורו, ומעשר וחומש תקנתא דרבנן הוא. וכי תימא כיון דמדאורייתא חייב ליתן די מחסורו, היכי אתו רבנן ותקנו שלא יתן יותר מחומש אף דלא יספיק לדי מחסורו. הא לא קשיא, דלבד מ"ש בסעיף ג', עוד זה גופנא(ה) דין תורה הוא שלא יחלק אדם כל כספו לצדקה, כדתנן בערכין [נ"ט]. מחזיקים אדם מצאנו ומבקריו וכו', ואם החזיק את כולם אינם מוחזקין וכו', מנא הני מילי, דת"ר 'מכל אשר לוי' (ויקרא כ ט) ולא כל אשר לו וכו' ע"ש. וכן כתב הרמב"ם סוף הלכות ערכין לעולם לא יקדיש אדם כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב, שהרי הוא אומר 'מכל אשר לוי' ולא כל אשר לו, ואין זו חסידות אלא שטות וכו', אלא כל המפזר ממנו במצות אל יפזר יותר מחומש וכו' עכ"ל. הרי מפורש דמן התורה אסור לחלק כל נכסיו, וא"כ בהכרח ליתן שיעור, ולזה נתנו חכמים שיעור כעין דאורייתא, מעשר וחומש, משום דמתבואה היה מעשר ראשון ועוד מעשר אחד או מעשר שני או מעשר עני. ואסמכוה אקרא ד'וכל אשר תתן לוי וגו', דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון [כ"ג] נמוק. ונ"ל דלפדיון שבויים רשאי להוסיף על החומש, וכן לרעבים וצמאים וכיוצא בהם בדבר שיש בזה פקוח נפשות, ומחוייב בזה להוסיף:

ו ומבואר בירושלמי (פסח פ"ה ב"ב) דפעם ראשון נותנין המעשר או החומש מהקרן ואח"כ מהריוח. והדבר פשוט שהאב הנותן לבנו ולבתו נדוניא או שארי מתנות, אע"ג שהאב הפריש כבר מעשר מממונו, מ"מ כשבא לידם צריכים להפריש מהקרן מעשר או חומש, ואח"כ מהריוח. וכן כל כיוצא בזה כגון שירש מאביו מעות או משארי קרובים, אף שהם הפרישו המעשר צריך הוא להפריש מחדש, וכן הסכימו הגדולים [ש"ס] (מגילה פ"ד) ועוד גדולים, עיין

פמחי משונה סק"ט]. ואע"ג דבמעשר תבואה אינו כן, כבר בארנו דאינו מטעם זה אלא דוגמא בעלמא הוא:

ו וכן הוא דבר פשוט שהריוח מחשבין בכל שנה ושנה מראש השנה עד ראש השנה, ואם בשנה זו היו לו עסקים שיש שהריוח בהם ויש שהפסיד בהם, עושה חשבון כללי, ומה שנשאר ריוח נותן מעשר לצדקה. ובכלל ריוח נחשב רק הריוח הנקי, וכל ההוצאות שהיה לו על העסק אף מה שנסע הוא בדרך ואכל ושתה, הכל נחשב על הוצאות העסק ומנכה הכל, ומה שנשאר ריוח אחר ניכוי כל ההוצאות מקרי ריוח, אבל הוצאות ביתו לא ינכה. ולכן מי שמריוח אלף זהובים לשנה נותן מאה או מאתים לצדקה, אע"ג שהוא בעל הוצאה בביתו עוד יותר מאלף זהובים, מ"מ חייב ליתן מעשר מהריוח. ורק מה שהיה צדקה בהוצאה כגון שחלק לחם בשני וחמישי, או נתן פרוטות לעניים, או נתן לאכול איזה יום לבני תלמוד תורה, או לקח אורח עני על שבת או על סעודה ביום כדרך בני ישראל, יכול לנכות מחלק המעשר. אבל הוצאות בניו ובנותיו הקטנים, אע"ג דדרשינן (ועושי) [עושה] צדקה בכל עת (מסילת קו א) זה הון בניו ובנותיו כשהן קטנים [נמונות נ]. מ"מ אין זה בכלל צדקה, ועל צד הדרש אמרו חז"ל כן, כלומר, דגם זה מצוה, אבל חלילה לחשוב זה בכלל צדקה, דאל"כ לעולם לא יגיע לעניים אף פרוטה אחת. ואף המגדל בני בניו ובני בנותיהם, נ"ל שאינו יכול לחשוב זה בכלל צדקה ממעשר, ובני בניו הרי הם כבנים. אבל המגדל יתום ויתומה ממשפחתו או שלא ממשפחתו, וודאי שהיא צדקה גדולה ויחשוב זה ממעות מעשר. ואם הוכרח לתת איזה צדקה מרובה שעדיין אין בריוח שלו כל כך מעשר, יכול ליתן וללוות על סמך הריוח שיריוח אח"כ, ואז ינכה מהריוח מהמעשר ויתן לכיסו. וראייה לזה ממה ששינונו בגיטין סוף פ"ג (מ"י) המלוה את הכהן וכו', מפריש עליהן בחזקה שהן קיימים ע"ש:

זה וכתב רבינו הרמ"א (ס"ב) דאין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כגון גרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה רק יתנו

לעניים. עכ"ל. אבל לה להיולדות או הוצאות ה וכן כשנותן על הכנסת הם בכלל מעשר [ש"ן] לספר תורה ונותן בעד הוה ממעשר, וכן כל מה הקהלה וודאי דהוי בכל שנותן לכלי קודש בעת הוי בכלל מעשר אלא אבל אם נותן בעת אחרים, הוה ו

עוד כתבו דמותר ל הגדולים כשצו חייב לטפל בהם, דאפ ממעות מעשר אם האב נסס מהר"ם מרוטונג (ה) דבקדושין [ג]. אמרו שמאכיל את אביו מעשר לקבל הקללה יכול לע מ"מ להורות כן לכתחי דמעשר עני הידוע לכל ולא דמי למעות מעשר אם נתיר לו ליתן לאביו הרי הלא לא ישאר לש מן המדה, ולכן יש להח המיצוה. וי"א עוד דמותו לפרנסם ממקום אחר וכן אמת שבסימן רנ"א קודמים לאחרים, זהו ו האב ובניו קודמים, וגם כמבואר שם, אבל אם לומר שיכול לחשוב ד מעות מעשר ויפטור א צדקה. [זמן מוכח מהש"ך על גס כוונת הש"ך כאן כשאין יד

עוד כתבו דמותר לקנו וללמוד בהם ולה בהם אם אי אפשר לו ב: צ"ע, דא"כ נתיר לו מעשר וטלית ושאחרים נתיר לו לקנות שופר ו שאחרים ישתמשו ג"

לעניים. עכ"ל. אבל להיות סנדק ובעד זה נותן להיולדות או הוצאות הברית מילה כשהאב עני, וכן כשנותן על הכנסת כלה וכיוצא בזה, וודאי הם בכלל מעשר [ש"ך סק"ג]. וכן הקונה עליה לספר תורה ונותן בעד זה נדבה לבית המדרש הוא ממעשר, וכן כל מה שנותן צדקה למשרתי הקהלה וודאי יהיו בכלל צדקה. ויראה לי דמה שנותן לכלי קודש בעת חתונת בנו או בתו, לא הוי בכלל מעשר אלא בכלל הוצאות החתונה, אבל אם נותן בעת מעשה, צדקה לעניים אחרים, הוה בכלל מעשר: L

ט עוד כתבו דמותו לפזר מעשר שלו לבניו הגדולים כשצריכים לזה, כיון שאינו חייב לטפל בהם, דאפילו לאביו מותר ליתן ממצות מעשר אם האב עני כל שכן לבניו [שם נסס מהר"ם מרוטנברג (דפוס פראג סי' עה)]. וצ"ע, דבקדושין [גג] אמרו תבא מאירה לאדם שמאכיל את אביו מעשר עני. ואע"ג דאם רצונו לקבל הקללה יכול לעשות כן [נ"י נסי' רמ], מ"מ להורות כן לכתחילה הדבר תמוה. ואולי דמעשר עני הידוע לכל זילא ביה מילתא טפי, ולא דמי למצות מעשר שאינו ידוע לכל. מיהו, אם נתיר לו ליתן לאביו ולבניו ממצות מעשר הרי הלא לא ישאר לשארי עניים כלום ואינה מן המדה, ולכן יש להתיישב בזה ולמצוא דרך המיצוע. וי"א עוד דמותר אפילו יש יכולת בידו לפרנסם ממקום אחר [שם]. וזה וודאי תמוה. והן אמת שבסימן רנ"א (סי' פ"ג) מתבאר כן דהם קודמים לאחרים, והו וודאי כשאין ידו משגת האב ובניו קודמים, וגם זה כשבניו ילמדו תורה כמבואר שם, אבל אם הוא עשיר, קשה הדבר לומר שיכול לחשוב חשבון אביו ובניו על מצות מעשר ויפטור את עצמו בזה מנתינת צדקה. [וכן מוכח מהש"ך עלמו סס (סי' רמ) סק"ה]. ואולי גם כיוצא בש"ך כן כשאין ידו משגת, ונודלי שכן הו"ל:

י עוד כתבו דמותר לקנות ספרים במצות מעשר וללמוד בהם ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם אם אי אפשר לו באופן אחר [שם]. וגם זה צ"ע, דא"כ נתיר לו לקנות תפילין ממצות מעשר וטלית ושאר חפצין יתפללו ג"כ בהן, וכן נתיר לו לקנות שופר ואתרוג וסוכה ממעשר ושאר חפצין ישתמשו ג"כ בהם. ואי משום

שאמרינן בכתובות [ג] (ועושי) 'עושה' צדקה בכל עת' (מהל"ס קו א), זה הכותב ספרים ומשאילן לאחרים, הא כיוצא בזה אמרו שם על מזון הבנים הקטנים, ועכ"ז לא חשבינן לה ממעשר כמ"ש בסעיף ז'. וכבר אמרו בזה דורשנו רשומות ואל יבא בכל עת אל הקדש, כלומר, דבהצדקה שדרשו על קרא ד'עושה צדקה בכל עת' לא יבא בזה אל הקודש. ועוד דאם אפילו נתיר לו לקנות ספרים ממצות מעשר, מ"מ הרי הוא כאחר והלא יכולים לומר לו אין רצונינו שתשהה הספרים אצלך אלא יהיו בבית המדרש וכל הרוצה ילמוד בהם. על כן ראוי להתרחק את עצמו מהיתר זה. וכן שכן לימוד שמשלם בעד בניו הקטנים אינה בכלל צדקה ממעשר והיא מצוה בפני עצמה, והרי היא כשארי מצות שאין ביכולת לעשות ממצות מעשר, וכן מי שלוקח חתן תלמיד חכם כדי שילמוד, מ"מ אין ביכולתו לחשוב זה על מצות מעשר, אף שמשלם לאחר בעדו שילמד עמו. [כנלע"ד דנייט אלו, ועיין פתחי תשובה (סק"ג) ודו"ק]:

יא וכבר בארנו דאפילו עני שבישראל המחזיר על הפתחים ואין לו במה לעשות צדקה, מ"מ חייב לקיים מצות הצדקה פעם אחת בשנה, וכך אמרו חז"ל [נ"ב ע]. לעולם אל ימנע אדם עצמו פחות משלישית השקל לשנה. ואם נתן פחות מזה לא קיים מצות צדקה, והרי מצות עשה של מצוה זו הטילה התורה על כל איש ואיש מישראל, וצריכים לקיים אותה פעם אחת בשנה לכל הפחות כשארי מצות. וטעם דשלישית השקל למדו חז"ל מקרא דנחמיה [י] (א) שכן היתה הנדבה לבדק הבית ע"ש. [ואולי משום דנשליש שקל יש רנ"ו פרוטות כנגד ימי החול שכל השנה, לנ"ד שנת וערנ"ג שנת שטרוד נכרי שנת, ויגיע פרוטה ליום. ועוד כנגד רנ"ו כנפים שנמיות הקדש, כמבואר בפיוט ומיוח וכו' נקדשת מוסף לראש השנה שמרוממות א"ת הכסף, ולצדקה מרומס גוי, ודו"ק. ועיין ירושלמי שקלים פ"ג ה"ג]:

יב ואמרו חז"ל שם שקולה צדקה נגד כל המצות וכו' ע"ש. וגדול המעשה, ה כלומר, שמאסף צדקה גם מאחרים, יותר מן העושה צדקה לעצמו שנאמר 'והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד

וינו
מא
כל
נה,
הם
מה
יוח
לו
זה,
מה
קרי
מי
או
יתו
ישר
גון
טות
מור
על
כות
יתו
יקה
שהן
ועל
זה
קה,
חת.
הם,
יקה
גדל
ותו,
עות
ובה
יתן
נכה
זמה
כהן
ש:
שות
רות
תנו

סימן יח

שימוש בכספי מעשר לצרכי מצוה

הבאה"ג אינם מוסכמים לכו"ע כדלהלן, וכן בעניינינו יש לעיין אם נחשב שמחויב בדבר והוי מצוה חיובית (ועיין לקמן מה שנבאר בזה).

ב.

ב' עצות בענין זה

והנה פרם נבוא לעומק המוגיא בזה נראה לומר עיצה מובה בזה המוסכמת להיתר לכו"ע, שאם הוא עתה במצב דחוק שמוותר לו ליקח מעשר כספים הרי יכול לומר לחבירו עני שגם הוא צריך ממון לנסיעה ויסכמו ביניהם שאחד ישלם לחבירו מכספי מעש"כ הוצאות הנסיעה, וכמבואר בשו"ע יו"ד סי' רנ"א סי"ב ששני עניים שהיובים ליתן צדקה יכולים כ"א מהם ליתן צדקה שלו לחבירו וועיין בשלמת היים שמפרש את ההלכה בעניים שקיבלו ע"ע בנדר ליתן צדקה, (שהרי עניים פטורים ממעש"כ) וה"נ בעניינינו שחייבו א"ע בהנהגת נתינת מע"כ.

ויש עוד לומר ולחדש עפ"י שמסתבר שגם יכול לעשות עצה דומה לזה, שיתן הכספי מעשר שלו לחבר טוב שלו שהוא ת"ח עני שיודע בו שכשיספר לו מקודם מצבו הדחוק ושהוא זקוק עכשיו לכספי מעשר אלו יחזיר לו המעות אח"כ במתנה, וכמובן שכשיתן המעות לחברו העני לא יתנה עמו להחזיר לו המעות

76 שאלה: האם מותר להשתמש בכספי מעשר לצורך הנסיעה לרבינו הק' מוהר"ן זי"ע לאומן בימי ראש השנה הק' וכן לשאר מצוות כגון טבילת מקוה וכדו' (המדובר הוא במי שמצבו הכספי דחוק ואין לו ממון לנסיעה קדו זו והוכרח להפש היתר ליקח לזה מכספי מעשר).



תשובה:

א.

שורש הענין במוסקים

הנה עיקר ענין זה מבואר בשו"ע יו"ד הל' צדקה סימן רמ"ט ס"א דפסק שם הרמ"א בשם מהר"ל דאין לעשות כמעות מעשר שום דבר מצוה אלא רק ליתנו לעניים. והנה הש"ך שם (ס"ק ג') הביא בשם תשובות מהר"ם דמצוה שלא היה בידו יכולת לעשות ולא היה עושה אותה בלי מעות המעשר מותר לקנות מן המעשר. ונמצאנו למדים דלדעת מהר"ל בפשטות אסור להשתמש בכספי מעשר לצרכי מצוה ולדעת מהר"ם אם אין יכולת בידו לעשותה בלאו הכי מותר, ועיין עוד לקמן במה שנרחיב בזה (ובבאר הגולה (אות ה') פסק דגם למהר"ל מצוה שאינו מחויב בה והיא מצוה קיומית מותר להשתמש, אמנם דברי

אלא יתנם בנתינה גמורה באופן שיוכל לעשות בהם המקבל מה שירצה (אלא שהוא מכיר בו שלמעשה יחזור ויתן לו אותם שוב כמתנה בלב שלם ונפשו חפיצה), ואין בזה חשש הערמה, דבאמת נותן המתנה בלי שום תנאי ואין שום חיוב או סיבה שחברו ישיב לו המעות רק משום רחמנות ואין כאן הוכחה לרמאות. ועוד כיוון שלהלכה מעשר כספים הוא מדרבנן כדלקמן, הרי אין חשש הערמה בדרבנן כדאיתא בשבת קל"ט ע"ב ועיין בבכור שור (פסחים כ"א) שכתב כן לגבי היתר מכירת חמץ בפסח.

ג.

דעת המפקקים על עצה ב' הנ"ל ודחייתם

אך יש שפקפקו בעצה הב' הנ"ל ולא כרידא לי סברתם בזה, ונזכיר סברא אחת שאמרו בזה עפ"י שמועה ששאלו מהחזו"א לגבי מה שפסל לגמרי את ההיתר מכירה בשמיטה, ושאלוהו מאי שנא ממכירת חמץ לגוי דשרי, וענה שהתם כוונת התורה שלא יהא לאדם חמץ ברשותו בפסח והאדם מחפש לקיים רצון התורה ע"י המכירה, אך בשמיטה כוונת התורה שתשבות הקרקע ולא יעבדו בה בשמיטה והאדם מחפש ע"י המכירה לעבוד בקרקע וזה היפך רצון התורה. וא"כ י"ל בעניינינו שרצון התורה היה שיתנו כספי המעשרות לעניים וא"כ אם אדם מחפש עצה שיחזור כספי המעשרות אליו. זה אין לעשות עכ"ד. אך באמת לא מצאנו מקור לשמועה זו, אלא מצאנו שהחזו"א בעצמו

באגרתו (נדפס בחזו"א שביעית סי' כ"ז סק"ז) מפרש החילוק וז"ל: "מכירת חמץ אמרינן כדי שלא יעבור כבל יראה גמר ומקנה, אבל הכא בשביל הפקעת מצות שביעית לא ימכרו כל הארץ לנכרי, אדרבא, נח לנו לשמור את השביעית מלמכור כל הארץ לנכרי".

וא"כ בעניינינו ג"כ כיון שרוצה לקיים מצות מעשר כספים כדין גמר ומקנה (וחזירו שמחזיר לו הוא בתורת טובה בעלמא), ונע"ע בספר ש"ה (במבוא אות י"ג עמוד נו) דמה דמשמע ברש"י קידושין כ"ז ע"א ד"ה "לא קנה" דקנין בהערמה לא הוי קנין כלל דלא סמכא דעתיה זה רק בקנין קרקע שנשארת במקומה משא"כ במטלטלין שנתן לו בידים הוי סמיכות וגמ"ד אף בקנין בהערמה ולענ"ד מועילה עצה זו, אלא דלמעשה כיון שיש המפקקים בעצה זו יעשה עצה זו בצירוף עם תנאי דהחת"ם דלקמן, וירויח בעצה זו שאף להחולקים על תנאי דהחת"ם יש לו העצה הנ"ל לסמוך עליה.

ד.

עצת התנאי דהחת"ם והתרת נדרים מדוחק כמי שלא התנה התנאי מתחילה

דן אך מי שאין ביכלתו לעשות עצה זו הרי אף שנידון זה האם מותר להשתמש בכספי מעשר לצרכי מצוה הוא מח' בפוסקים (כמו שנאריך בעז"ה להלן) מ"מ באופן דעת הצורך זו דאיירינן בה יש לסמוך על דעת ועצת החת"ם (שו"ת חת"ם ח"ב סי' רל"א) דס"ל דמהני אם יתנה

בתחילת ההה מעשר שיוכל ל ובוזה לנ

וצ"ע כמי שלא האם יכו

נדרים על שלא שמעתה ואילך מעשר שיפריי מצוה, דאולי נכ סי' ר"ג סי' זככת תשובת הרדב"ז ח' נדרי צדקה לענ המתיר חייב זו דאינו דומה לו ליתן צדקה לו לכתחילה, אך כ מממונו מעשר דהוי מנהג טוב לעשות התרה נ כנ"ל וצ"ע, ושו ס"ל חילוק זה, בתחי הנהגתו י לו לעשות היר הדוחק אלא ימי מדויק מפי לשון : בתחי ההו

והנה אם עדיין עיין לק

הערוה"ב דמהנ שתהא לצרכי נ דאף אם כבר הו בכ"ג יש לה נדרים הנ"ל, דה (ויד ח"ב ע"ה ג')

בתחילת ההתנהגות להפריש כספי מעשר שיוכל לעשות ממנו דבר מצוה ובוזו לכו"ע מותר עכ"ד.

וצ"ע במי שלא התנה כן בתחי' הנהגתו האם יכול עכשיו לעשות התרת נדרים על שלא אמר כן, ולהתנות עכשיו שמעתה ואילך יוכל להשתמש עם הכספי מעשר שיפריש מכאן ואילך לצרכי מצוה, דאולי נכלל בהא דא"י (כשו"ע יו"ד סי' ר"ג סי"ג ובפתחי תשובה רנ"ח סק"ח בשם תשובת הרדב"ז ח"ד סי' קל"ד) שאסור להתיר נדרי צדקה לעניים שלא מן הדוחק וחכם המתיר חייב נידוי. אך יש מקום לחלק דאינו דומה להתם, דשם מיירי שנדר ליתן צדקה לעניים וזה אין מתירים לכתחילה, אך כאן דנהג בסתם להפריש מממונו מעשר כספים וליתנו לעניים אף דהוי מנהג טוב דדינו כמו נדר בכ"ז יכול לעשות התרה על שלא התנה במנהג זה כג"ל וצ"ע, ושו"מ בספר כל נדרי דלא ס"ל חילוק זה, אלא דס"ל דמי שנהג בתחי' הנהגתו ליתן המע"כ לעניים אסור לו לעשות היתר נדרים ע"ז שלא מן הדוחק אלא ימשיך לנהוג כן תמיד (ובזה מדויק טפי לשון החת"ם שהדגיש להתנות כן בתחי' ההתנהגות ליתן מעש"כ).

והנה אם עדיין לא הפריש עתה המע"כ עיין לקמן (אות יד) חידוש הערוה"ב דמהני שיתנה על הפרשה זו שתהא לצרכי מצוה עיי"ש, אך י"ל עוד דאף אם כבר הפריש המעות למע"כ הרי בכה"ג יש להתיר לו לעשות התרת נדרים הנ"ל, דהנה עיין בשו"ת בית יצחק (י"ד ח"ב ע"ה ג) דגם בנודר לצדקה מותר

להישאל במקום שצריך המעות, כגון שירד מנכסיו או חלה או כשצריך ליתן המעות לקרוביו, והוסיף שם שבאופנים אלו אין בהם משום חשש הרדב"ז הנ"ל, וכן משמע בערוך השולחן (קנ"ה כ"ג), וכן הוא בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ד"ח ואולם), וכן משמע בחכמת אדם (כלל ק) ובבינת אדם (סימן ע"ה), ובשו"ת שואל ושאל (ח"ב י"ד קמ"ד). ואם כן י"ל שה"נ בעניינינו שצריך המעות לצורך מצוה נחשב כמו דוחק ומותר כנ"ל. וכמוכן דכ"ז מיירי בכסף שלא הגיע לגבאי או שלא נתן ליד אחר שיגביה לעניים (וכמבואר בסמ"ע חו"מ קכ"ה סקכ"ה ובש"ך שם סקכ"ז ונוב"י תנינא סי' קנ"ד ובהו"א יו"ד סוס"י קנ"ג) שע"ז אין יכול כבר להישאל אך כ"ז שלא הגיע ליד הגבאי מותר להישאל במקום הדחק וכן נידון דידן י"ל שנקרא מקום הדחק.

ה.

עצת החת"ם מהני אף במצוה שהיו עושים אותה בלי כספי מעשר

ה [והנה יש שרצו למעון שהיתר דהחת"ם אינו שייך בעניינינו שהרי החת"ם כותב בדבריו שכשעושה תנאי הרי המהרי"ל מודה למהר"ם דשרי, והלא המהר"ם כותב בהדיא שמתיר רק "אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה" והלא הכא בדרך כלל אף אם לא נתיר לחסידי רביו"ל להשתמש בכספי מעשר הרי מסתמא ילוו כסף ויעשו המצוה בלא"ה וא"כ אסור אף למהר"ם ולא מהני בזה התנאי דהחת"ם.

אך באמת טענה זו אינה נכונה מכמה טעמים:

א דהחת"ם מביא מקודם שיטת הבאה"ג דס"ל דלא פליגי המהר"ל והמהר"ם אלא המהר"ל מיירי במצוה שמחוייב בה והמהר"ם מיירי במצוה שאינו חייב בה, וזה ודאי שהבאה"ג מפרש דברי המהר"ם דמה שכותב ולא היה עושה אותה מצוה היינו שאינו מחוייב לעשותה ולא נפק"מ מה היה בפועל, אלא נפק"מ אם הוא מחוייב או לא (אף שהלשון במהר"ם אין מדייק כ"כ לפי"ז), וא"כ אף שהחת"ם חולק על הבאה"ג הוא רק בשיטת המהר"ל דיש לו ראייה מלשון מהר"ל שהמעשר שייך רק לעניים וס"ל שלמהר"ל אסור לעשות אף מצוה שאין חייב בה, אך בפ"י דברי המהר"ם אין החת"ם חולק על פ"י הבאה"ג.

ב וכן מוכח מ"ש החת"ם בתשובה רל"ב שמקור המהר"ם המתיר לעשות ממעשר צרכי מצוה הוא ממה דאי' בחז"ל (בראשית רבה א"ת ע' כ"ב) שיעקב אבינו אע"ה שאמר כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך עישר מכניו את לוי בנו והקדישו להיות משמש למצוות הקב"ה, והזינן שעשה מהמעשר צרכי מצוה ולא צדקה, ומובן שממקור זה אמנם הזינן שאין לעשות מהמעשר מצוה שמחוייב בה בלא"ה אלא רק מצוה שאין מחוייב בה ודומיא דחת"ם שלא היה מחוייב להפריש מקודם את לוי, אך אין ראייה כלל מהתם שאין לעשות מהמעשר מצוה קיומית שאינו מחוייב בה ובפועל היה עושה אותה, ודו"ק.

ג ואף אם נמצא פוסק שמפרש התיבות "אם לא היה עושה המצוה" כפשוטו, הרי לכאור' מה שהיה עושה שלא באופן המותר אין מתחשבים בזה ואי"ז נחשב שהיה עושה, והלא בנידון דידן דאיירינן באדם דחוק הרי אין ברור כלל אם מותר לו לקחת הלואה אם אין יודע שיוכל להחזיר ההלואה בזמנו, ועיין בזה בספר פתחי חושן (הלכות הלואה פ"כ הערה כ"ו) שאם לווה ויודע שלא יוכל לפרוע בזמן שמתחייב בוודאי עובר על ה"ן צדק ומסתפק דאולי עובר גם על לווה רשע ולא י"שלם (אך כמי שלווה על סמך בטחון בה' שיוכל לפרוע בזמנו, עיי"ש שמביא מהשעה"צ סי' רמ"ב ס"ק י"ג שנהלקו בזה הב"ח והעמ"ו והכרעת השעה"צ "הכל לפי העניין" ומסיים שזה רק בלוה על הוצאות שבת שהכטיח ה' לוו עלי ואני פורע ולא בלוה סתם על סמך בטחון, אך בעניינינו לכאור' דומה ללוה להוצאות שבת דהרי כתב הרישב"א ביצה ט"ז ע"א, דלאו דווקא הוצאות שבת אלא ה"ה לכל הוצאות של מצוה), [ועוד עמש"כ בספר צדקה ומשפט להגר"י בלוי שליט"א (כפ"ז בהערות אות ד)] דלפי החת"ם המתיר בתנאי, מותר לעשות דבר מצוה אפילו שיש בידו יכולת לשלם ממקור אחר, ומה שכתב מהר"ם שהוא רק כשאין יכולת בידו, הוא לאו דוקא, שהרי בתשובה שניה הביא הש"ך שם רמ"ט ס"ק ג' בשם מהר"ם שהתיר לתת צדקה לבניו אפילו שיכול לפרנסם ממקום אחר, ונראה שדבר מצוה ע"י תנאי לא גרע מצדקה בלא תנאי עכ"ד, ולכאור' ה"ה לגבי מש"כ המהר"ם "ולא היה עושה אותה המצוה" דהוא לאו דווקא אלא הכוונה כנ"ל שתהא מצוה קיומית ולא חיובית, אך עיין לקמן

(אות י"ג) מש"כ דברי

דעת האדם ליקח ממע"ז

והנה יש מ לחסיד מכספי מעשר כדבר שבחוב המקורבים לו "והכפיל באזה ק"ד, "והזהיר" אל משמעתו ו השנה שלו לו והרי דבר ש מכספי מעשר ומוכא במג"א סי' יו"ד סי' רמ"ט

אך באמת בפ היתה רק "שאינ דבר ג לשונות מופלגים והתיקונים הנורא לא לעשות ע' הוי כדבר שנ לומר שמכיון לשון "חיוב" רביו"ל והיינו רבו, וא"כ הר הוי דבר שבח מ"מ סו"ס חלו רביו"ל לשמוע

(אות י"ג) מש"כ בסתירת הש"ך זו, ולפ"ז דברי הש"ך הם דווקא.

דעת האוסרים לתלמידי רביז"ל ליקח ממעש"כ לנסיעה זו ודחיית דבריהם

והנה יש מן הרבנים שרצו לאסור לחסידי רביז"ל ליקח לנסיעה זו מכספי מעשר שאצלם הוי נסיעה קד' זו כדבר שבחובה, שהרי הזהיר את המקורבים לו להיות אצלו על ר"ה "והכפיל באזהרה זו כמה פעמים" (חיי"מ ק"ד), "וזהוהיר לעשות כרוז שכל מי שטר אל משמעתו ומקורב אצלו יהיה על ראש השנה שלו לא יחסר איש", (חיי"מ ת"ג) והרי דבר שבחובה אסור ליקח לזה מכספי מעשר (שו"ת מהרי"ל סי' נ"ו ושל"ה ומובא במג"א סי' תרצ"ד סק"א, וכן משמע בד"מ יו"ד סי' רמ"ט ס"א עפ"י גמ' ביצה כ' ע"א).

אך באמת בפשטות לכאן כוונת רביז"ל היתה רק שהיא ענין גדול מאוד "שאינ דבר גדול מזה" (חיי"מ שם) (ועוד לשונות מופלגים שדיבר רביז"ל על גדול הענין והתיקונים הנוראים שמתקן אז שאכמ"ל), אבל לא לעשות ע"ז תורת חיוב וממילא לא הוי כדבר שבחובה, אלא אף אם נדון לומר שמכיון שמוזכר בחיי"מ שם כמ"פ לשון "חיוב" שהכונה שבאמת חייבו רביז"ל והיינו מתורת חיוב לשמוע בקול רבו, וא"כ הרי לתלמיד וחסיד דרביז"ל הוי דבר שבחובה לציית לדברי רביז"ל, מ"מ סו"ס הלא מכיון דהחובה לתלמידי רביז"ל לשמוע לו הוא מדין מצות וחובת

דכיבוד רבו הרי לכאן שוה הענין למצוה דאין דכיבוד אב דקיי"ל (מושו"ע יו"ד סי' ר"ט ס"ה) דהכסף לזה הוא משל האב וא"צ הבן להוציא כסף מכספו לצורך קיום מצות כיבוד אב, ואם אין לאב כסף יכול הבן לקחת הכסף מכספי מעשר כדאי בפוסקים (שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג סי' ע"ה, הובא בש"ך יו"ד סי' רמ"ט סק"ג) [אלא שבשיש לבן היכולת ליקח הכסף משל עצמו הוי בזיון לאביו לפרנסו מכספי מעשר וזה לא שייך בעניינינו], וא"כ ה"נ בנידון דידן דאף אי נימא דעצם הנסיעה הוי דבר שבחובה מ"מ מותר לקחת עבור מצוה זו מכספי מעשר (והיינו כשהתנה מקודם וכנ"ל מהחת"ס), [ויש עוד לציין שימת הפנ"י (שו"ת פנ"י ח"א סי' ב') שסובר שאין בכלל איסור להשתמש בכספי מעשר לדבר שבחובה עיי"ש בארוכה].

חיוב דכיבוד רבו יש כאן דהוי צרכי הרב

ואין לומר שכאן ודאי אין חשש משום דבר שבחובה משום חיוב דכיבוד רבו, דהרי אף לגבי מצוות כיבוד אב מצינו שיטות (רישב"א יבמות ו' ע"א, שו"ת מהרי"ק שרש קס"ד הובא בד"מ יו"ד סו"ס ר"מ, וכ"פ בשו"ת בעל התניא סי' ע"א ועו"פ) דס"ל דאין חובה לשמוע לאביו כשאומר לו לעשות איזה דבר שאין נוגע לצרכי האב, ומצות כיבוד אב הוא רק על דברים שנוגעים לצרכי האב כמאכילו ומשקחו וכו', ולדידהו לכאן הרי גם במצות כיבוד הרב ג"כ א"צ לשמוע לרבו אלא בדברים הנוגעים לצרכי הרב.

דהאמת דאף לדידהו הרי בעניינינו הוי דבר שנוגע ג"כ לצרכי הרב והל ע"ז חיוב דלשמוע בקול רבו, שכידוע מסה"ק שהצדיק אחר הסתלקותו מהעוה"ז אין יכול לעשות יהודים חדשים אלא בכח בנ"א החיים בעוה"ז שמתקשרים אליו ומקבל מהם הכח להמשיך לפעול ולחדש יהודים ותיקונים חדשים, וכע"ז אי' בלקה"ל למוהרנ"ת זי"ע (ח"מ הל' מתנה ה' כ"ב), שהצדיק שרוצה תמיד להוסיף ולהתעלות ואף לאחר הסתלקותו, והלא אין עליה ללא ירידה מקודם ואיך שייך שתהיה ירידה לנשמת הצדיק שבג"ע, ועל כן צריך שיובאו אליו בנ"א החיים המתקשרים אליו והוא יורד אליהם לתקנם וזה בחי' הירידה שלו ואז יכול להתעלות שוב ביתר שאת, וא"כ הוי דבר הנוגע לצרכי הרב והוי בבחי' מאכילו ומשקהו דמחוייב בה הבן לאב והכא הוי בבחי' נתינת אכילה ושתייה רוחנית לנשמת הרב, וכמו דא"ו בהראשונים (יראים השלם מ' רכ"א, ספר החינוך מ' ל"ג, מנורת המאור נר ג' ס' קס"ד ועוד) במצות כיבוד אב דמכבדו במותו הוי דא"ו ונכלל בזה ג"כ החיוב שיעשה לו הבן עילוי נשמה (כדא"ו בשו"ת מהר"ק שרש ל' מ"ד ושו"ת מהר"ם מינץ ס' פ' ועוד).

ה.

לאנשים דחוקים הפטורים מעיקה"ד ממעש"כ יש מקום להתיר אף ללא תנאי החת"ם

ויש להוסיף עוד צד סברא לצירוף להקל בשאלה דידן אף ללא תנאי דהחת"ם, דהנה באמת אלו שבאו לשאול

שאלה הנ"ל הרי הם בגדר עניים שהם דחוקים ואין להם כדי סיפוק למחייתם וכו', ומעיקר הדין נראה שלא מחויבים כלל במעשר כספים, ואף שלמעשה הם מחמירים ע"ע ונותנים מעשר כספים בבחי' מסי"נ ונוהגים במדת חסידות זו לתקן נשמתם וכו' שכל אשר לאיש יתן בעד נפשו וכדברי התניא בזה באגה"ת (ספ"ג) ועיי"ש באגה"ק (סוף אגרת י"י) שבזכותם נגאלים עיי"ש, (וכן שם באריכות באגרת מ"ח) אך סו"ם נראה דלא חל על נתינתם שם וגדר דנתינת מעשר, ויותר מזה י"ל דאף שנהגו כן ג"פ אין בזה דין דחיוב נדר די"ל דהוי בבחי' נדרי שגגות דאינם חלים (שו"ע יו"ד רל"ב ס"א), דהם סבורים שמחויבים ליתן מעשר ואין יודעים שמעיקר הדין לכא"ו הם פטורים מזה ולא חל דין נדר, וכ"כ באג"מ (יו"ד ח"א ס' מ"ז) דכל מנהג טוב שעשה בטעות משום שחשב שחייב בו מדינא אין חל שם נדר דהוי נדרי שגגות ולאפוקי כמי שיודע שפטור אלא הנהיג עצמו במדת חסידות הנ"ל ג"פ דאצלו חל הנדר] וא"כ י"ל בזה דאף המפקקים על עצת החת"ם הנ"ל וס"ל דמעשר הוא רק לעניים ולא מהני ע"ז תנאי להתיר ליתנו לדבר מצוה, מ"מ י"ל דגם הם יודו בנידון דידן דמיירי בכאלו שהם בעצמם בבחי' עניים שלא חל המעשר שלהם בגדר מעשר ובגדר נדר וכנ"ל.

ועוד יש לצרף חידוש השלמת חיים (ח"ב ס' ל"ח) וכן ס"ל להגרשו"א במנחת שלמה (ס' צ"א אות כ') (וכ"פ היבי"א ח"ב או"ח ס' ל') שעל מנהג טוב חל

המסירת מודעה השנה לכו"ע (אפי' התנאי דהמסירת נ כשיפת הי"א ס' ו לפקפק הרבה בו כל הפוסקים הני מנהגים שנהגו ג כאן) ולא מתייח שיתיר המנהגני דהשלמת חיים

ובפרט שמצינו זמנינו

שמי שהתנהג נ בכספי מעשר לצ מעיקרא החיוב שעשה התנאי ד אפשר לסמוך ע"ז באנשים דחוקים כמע"כ זה רק מ מובן דאם מל לעשות צרכי מצ חייבו את עצמם דייקא, ואף מי שז ונתנו לעניים מן מצוה עד עתה להנהיג את עצמ לעניים, עיין בשו השני) דהשתא להפריש מעשר ובסתמא הוי כמו גם לצרכי מצוה, הם חידוש וצ"ע למעשה להתיר נ

המסירת מודעה שמוסרים בערב ראש השנה לכו"ע (אפי' לדין שאין אנו סומכים על התנאי והמסירת מודעה לגבי נדרים גמורים כשיפת הו"א סי' רי"א ס"ב), ואעפ"י שיש לפקפק הרבה בדבריהם מסתמות דברי כל הפוסקים הקדמונים המדברים על מנהגים שנהגו ג"פ (וכמו כל תשובות הת"ס כאן) ולא מתייחסים לאמירת כל נדרי שיתיר המנהגים, מ"מ הו"א שיטתם דהשלמת חיים ודעימיה לאיצטרופי להיות.

דהחת"ס (ולכא"ו עדיף בכה"ג במקום הדחק כנ"ל לעשות התרת נדרים), אך לאנשים הנ"ל שהם דחוקים דמסתמא דפטורים לגמרי ממעשר כספים לכא"ו יש מקום לסמוך על השבט סופר ולהתיר להם אף ללא תנאי דהחת"ס (אם לא קיבלו ע"ע בהדיא ליתן תמיד המע"כ לעניים שבזה יעשו התרת נדרים מדוחק וכנ"ל).

ג.

למי שהיכולת בידו יש ליתן המע"כ לעניים ת"ח דוקא

והנה באמת אף שהתרנו לסמוך בעת הצורך על תנאי דהחת"ס יש לדעת שמי שהיכולת בידו אין מן הראוי לו להשתמש בעצה זו, אלא יתן מעשרותיו לת"ח עניים כדין ווגם יש מדייקים משו"ת הרדב"ז (ה"ג סי' תמ"א) שהסגולה וההבטחה המובא ברמ"א (וי"ד סי' רמ"ז ס"א) שהבטיח השי"ת עשר תעשר בשביל שתתעשר זהו רק בנותן המע"כ לעניים ת"ח דייקא ולא לשאר צרכי מצוות, דבאמת הדבר תלוי במוח הפוסקים גדולה האם מותר להשתמש בכספי מעשר לצרכי מצוה או רק לעניים ת"ח בלבד, ואף כלהחת"ס שמחדש ועושה כעין הכרעה דבכה"ג שעושה התנאי הנ"ל מהני (והמהרי"ל שאוסר מודה למהר"ם שמתיר), עדיין אינו היתר ברור בעניינינו דיש דעות באחרונים (כדלהלן) דס"ל דלא מהני התנאי דהחת"ס על מצוה כהאי גוונא היינו דעושה המצוה לעצמו ואין בו צדקה (וכן יש שהקשו סתירה בדברי החת"ס עצמו וכדלהלן) ולצורך בירור הענין נעתיק שוב הסוגיא בזה.

ובפרט שמצינו עוד בספר ממחברי זמנינו (נחלת צבי) שמחדש שמי שהתנהג בפועל תמיד להשתמש בכספי מעשר לצרכי מצוה דלא הל עליו מעיקרא החיוב ליתן לעניים והוי כמו שעשה התנאי דהחת"ס ואף שצ"ע אם אפשר לסמוך ע"ז להתיר בסתם אדם, אך באנשים דחוקים הנ"ל שכל החיוב שלהם במע"כ זה רק משום שהייבו את עצמם מוכן דאם מלכתחילה הנהיגו א"ע לעשות צרכי מצוות עם המע"כ הרי לא הייבו את עצמם בחיוב דמע"כ לעניים דייקא, ואף מי שהתנהג עד עתה בסתמא ונתנו לעניים משום שלא בא לידו צרכי מצוה עד עתה אך לא סבר בהדיא להנהיג את עצמו כן תמיד ליתן המע"כ לעניים, עיין בשו"ת שבט סופר (סימן פ"ד השני) דהשתא הוי אתרא דלא נהיגי להפריש מעשר כספים דוקא לעניים ובסתמא הוי כמו התנה שיוכל להשתמש גם לצרכי מצוה, ואף שדברי השבט סופר הם חידוש וצ"ע אם כדאי לסמוך ע"ז למעשה להתיר בסתם בלא תנאי מפורש

זהם
יתם
ביום
הם
פנים
זו
יתן
ז"ת
(
כות
על
גר
דין
ות
זם
אין
ים
ר"ד
ת
אל
מי
ת
כ
ס
א
ר
ז
ם
ר
ז
א
ז
ז

העתקת לשונות הפוסקים בזה

ונחזור להעתיק לשון הרמ"א (י"ד סי' רמ"ט ס"א) בשם המהרי"ל וז"ל, ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כגון גרות לביהכנ"ס או שאר דבר מצוה רק יתננו לעניים; עכ"ל הרמ"א.

אך בש"ך (סק"ג) ובט"ז (סק"א) הביאו מהרש"ל ודרישה בשם תשובת ר' מנחם שבכל מצוה שתבא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס התן וכלה לחופה וכה"ג וכן לקנות ספרים ללמוד בהן ולהשאלים לאחרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה יכול לקנות מן המעשר ע"כ, וממשיך הש"ך בשם תשובות מהר"ם מרוטנבורג שלפזר מעשרותיו לבניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם מותר (ומפרש בזה הערוה"ש ועו"פ דהיינו בניו הגדולים שאין סמוכים על שולחנו שאין דרך לפרנסם משלו, ובימינו זה אחר הנישואין), ומדייק הש"ך שמשמע דמותר בזה אפי' יש בידו לפרנסתם ממקום אחר דזה הוי צדקה, עכ"ל הש"ך.

יא.

מח' הבאה"ג והחת"ם בדעת המהרי"ל (וישוב סתירת החת"ם)

וכתב בפת"ש סק"ב שלכאו' נראה דהמהרי"ל המובא ברמ"א והתשובות ר' מנחם שבש"ך פליגי אהדדי, דלמהרי"ל אסור לעשות מצוות בכספי מעשר ולר' מנחם שרי, אך מיישב בפת"ש ש"ל דלא פליגי עפ"י מש"כ בבאר הגולה שהרמ"א מיירי

במצוה שבלא"ה כבר התחייב לעשות מצוה זו ורוצה לפטור ממנה במעשר וזה אינו רשאי, אך אם רוצה לעשות בו מצוה שאינו מחוייב כבר רשאי, עכ"ד הבאה"ג. ונראה שהכרח הבאה"ג לחידוש זה היה ממה שמעתיק הש"ך את תשובת ר' מנחם על הרמ"א ואין מעיר בזה כלום ממילא הוכרח לומר שאין כאן מח' אלא הרמ"א מיירי במצוות חיובית והמהר"ם במצוה קיומית, וע"ז ממשיך הפת"ש להביא השו"ת חת"ם הנ"ל שחולק על הבאר הגולה, וס"ל לחת"ם דלמהרי"ל אסור לעשות בכספי מעשר, אף מצוה שאין מחוייב לעשותה, דלמהרי"ל מעשר שייך לעניים דוקא, ובכ"ז מסיים החת"ם שם כנ"ל שאם מתנה בתח"י התנהגות הפרשת כספי מעשר שיוכל לעשות בהם דבר מצוה מודה מהרי"ל דשרי, וואמנם מציין הפת"ש שהחת"ם בתשובה בסיומן אח"כ (סי' רל"ב) לכאו' סותר עצמו, שכותב שם שלמהרי"ל מעשר כספים לעניים הוא ממש מדאורייתא, וא"כ לא מהני למהרי"ל אף תנאי מפורש וצ"ע, ועיין בשו"ת שבט סופר סי' פ"ד דסובר דעיקר לדינא הוא תשובתו הראשונה של החת"ם, דקשה לומר דסובר מהרי"ל כי מעשר כספים הוא מן התורה עכ"ל. ונראה לתרץ סתירת החת"ם דכוונת החת"ם בסי' רל"א היא דלהלכה ולמעשה מעשר כספים אינו חייב ממש, ולפיכך אם התנה על הכספים אזי מודה המהרי"ל למהר"ם, אך בסי' רל"ב כותב דמהרי"ל עצמו לומר דחייב מעשר כספים הוי מדאו' וממילא בפשטות לא

יועיל בזה תנאי עצמו הסובר שו שהרמ"א פוסק כ בכספי מעשר לשיטתינו דהוי מ' מנהג) ובכ"ז אסור ועל זה כותב הר מהני תנאי, ואמנ ליישב סתירת דהחת"ם נשאלת (ערוה"ש י"ד סי' רמ דס"ל דמעשר כס' י"ד סי' ע"ג, שו"ת ועוד) או מנהג אברהם יצחק וע שו"ת פנ"י סי' ב', ע יעקב י"ד ח"ב סי' מהר"י אסאד י"ד סי' י"ב, משיב דבר י"ד: רל"א) וא"כ מהני

אי שרי אף ב

נהג

והנה יש לעי להשתמו

האם מותר זא לתועלת וצורך ע למקוה לתוספת מצוה שאינו מו לשלם ע"ז מכספי לענין שפתחנו ב למצוה דנסיעת האם זה נכלל ב דרך במצוה שמ

הדוגמאות המוזכרות בתשובת מהר"ם הנ"ל (דקונה ספרים ומשאילן לאחרים וכו') שרי.

יג.

מישוב סתירת הש"ך נראה דלשימת המתיר למצוה זה אף שאין בה צדקה

ואמנם מצינו בזה מח' האחרונים בפ"י הלכה זו, ולפי"ז עולה נפ"מ למעשה בשאלה הנ"ל, שהנהגה לכאן יש כעין סתירה בדברי הש"ך שפותח בדבריו בשם תשובת ר' מנחם דמותר לעשות מצוה מכספי מעשר רק באופן שלא היה יכולת בידו וכו', ומסיים בשם תשובת מהר"ם מרוטנבורג שמותר לפרנס בניו הגדולים אפי' שיש בידו היכולת לפרנס ממקום אחר, ואין נראה מלשון הש"ך שסובר שהוא מח' בין ר' מנחם למהר"ם מרוטנבורג, ולכאן נראה דזה יישב הש"ך בסוף דבריו שמפרש דברי מהר"ם מרוטנבורג וכותב שלפרנס בניו הגדולים הוי צדקה כדלקמן סי' רנ"א ס"ג. ונראה דכוונתו דשאני עשיית מצוה מכספי מעשר לבין פרנסת בניו הגדולים, דפרנסת בניו הגדולים אף שיש לו גם הנאה מזה בכ"ז הוי ממש צדקה ולכן מותר אף שיש בידו היכולת לפרנס ממקום אחר, משא"כ עשיית מצוה מכספי מעשר אינו צדקה ולכן מותר רק באופן שאין בידו היכולת לעשות המצוה ממקום אחר.

וא"כ לפי זה משמע דהיתר דעשיית מצוה הוא אף באופן דאין

יועיל בזה תנאי לפי שיטת המהרי"ל עצמו הסובר שהוא מדאו, אבל מה שהרמ"א פוסק כמהרי"ל שאין לעשות בכספי מעשר צרכי מצוה הוא אף לשיטתינו דהוי מע"כ מדרבנן (או בתורת מנהג) ובכ"ז אסור לעשות בו צרכי מצוה, ועל זה כותב החת"ס בס"י רל"א דע"ז מהני תנאי, ואמנם אף שצריך עוד עיון ליישב סתירת החת"ס, מ"מ עצתו דהחת"ס נשארת להלכה למעשה דקיי"ל (ערוה"ש יו"ד סי' רמ"ט ס"ה) כרוב הפוסקים דס"ל דמעשר כספים דרבנן (נוב"י מהרי"ק יו"ד סי' ע"ג, שו"ת כתב סופר או"ח סי' קל"ט ועוד) או מנהג קדום מימי אבותינו אברהם יצחק ויעקב (ב"ח יו"ד סי' של"א, שו"ת פנ"י סי' ב', שו"ת חו"י סי' רכ"ד, שבות יעקב יו"ד ח"ב סי' פ"ה, יעב"ץ ח"א סוסי"ג, מהרי"א סאד יו"ד סי' של"ד, פת"ש סי' של"א ס"ק י"ב, משיב דבר יו"ד סי' ע"ז, שו"ת חת"ס יו"ד סי' רל"א) וא"כ מהני בזה התנאי דחת"ס].

יב.

אי שרי אף במצוה שאין אחרים נהנים ממנה

והנה יש לעיין לשיטות המתירים להשתמש בכספי מעשר למצוה האם מותר זאת אף למצוה שהיא לתועלת וצורך עצמו, וכגון הרוצה ללכת למקוה לתוספת טהרה וקדושה שהוא מצוה שאינו מחויב בה, האם מותר לשלם ע"ז מכספי מעשר, וכן הוא בנוגע לענין שפתחנו בו שלוקח כספי המעשר למצוה דנסיעת עצמו לרבו, דיש לדון האם זה נכלל בהיתר דצרכי מצוה או דרק במצוה שמטיב עי"ז לאחרים כמו

: לעשות
:עשר וזה
:שות בו
:א, עכ"ד
הבאה"ג
:ש"ך את
:אין מעיר
:אין כאן
: חיובית
:ממשיך
:הנ"ל
:לחת"ס
:מעשר
:עשותה,
:דוקא,
:ל שאם
:כספי
:- מצוה
:מציין
:זן אח"כ
:תב שם
:ים הוא
:מהני
:ג, ועיין
:דעיקר
:ה של
:י"ל כי
:עכ"ד.
:דכוונת
:להלכה
:ממש,
:י מודה
:כותב
:מעשר
:זת לא

בעשיית המצוה מצות צדקה, וא"כ י"ל שאף בעושה המצוה לעצמו מותר.

יד.

**היתר הערוה"ב אף למצוה לעצמו
והאופן שמתיר אף ללא תנאי
בתחילת הנהגתו**

וכן מצאנו להדיא בשו"ת ערוגת הכושם (יוד סי' ר"ב) שנשאל האם מותר להשתמש בכספי מעשר לצורך נסיעה לרבו צדיק אמת, ומאריך שם בגודל המצוה לנסוע להתדבק בצדיקים, ומביא שם מח' המהרי"ל והמהר"ם האם מותר להשתמש בכספי מעשר למצוות, ודברי החת"ם החולק על הבאה"ג וסובר שלמהרי"ל אסור אף במצוה שאינו מחויב בה, ומחדש בערוה"ב שאף שהחת"ם הצריך שיהא התנאי בתחילת הנהגתו זהו רק כשכבר הפריש הכספי מעשר אך לפני ההפרשה יכול לומר ולעשות תנאי פרטי על הפרשה זו שהכספי מעשר שעומד עתה להפריש יהיו לצרכי מצוה ומהני אף אם לא אמר בתחילת ההנהגה דהפרשת מעשר (עיי"ש).

והזינן מדבריו שהבין בפשטות שמותר ליקח הכספי מעשר אף לצורך מצוה עבור עצמו כשאינו מחויב בה, ולפ"ז צ"ל שמש"כ הש"ך והט"ז בשם תשובת ר' מנחם שמותר לקנות ספרים "להשאל לאחרים" הוא לאו דווקא, דה"ה דמותר לקנות עבור לימוד בעצמו כיון שהוא ג"כ דבר מצוה. וכן פוסק בספר צדקה ומשפט לחגרי"י בלוי שלימ"א (פ"ו ה"ט), ומוכיח זה

שבמקור הדברים בלשון השאלה לא כתוב דוקא להשאלם לאחרים, ומפרש שמה שכתבו הש"ך והט"ז להשאלם לאחרים הכוונה שאחרי שיגמור למודו אסור להשאיר הספרים אצלו בתור נכסיו שזה אינו מצוה, אלא צריך שישאלם לאחרים, אך ה"ה דמהני אם הוא עצמו לומד בהם תמיד (וכן נראה גם בסתמות תשובת החת"ם שמתיר אף במצוה שאין לאחרים הנאה ממנה שהרי מפרש טעם המתירים לצרכי מצוה דילפינן מיעקב אבינו ע"ה שעושה והפריש לוי ולא הפרישו לעניים אלא למצוה וקדושה עיי"ש).

מו.

**שיטת הערוה"ש לאסור במצוה
לעצמו**

אמנם בספר ערוך השולחן (יוד סי' רמ"ט סי"ח) ועו"פ פירשו שכל ההיתר דעשית מצוה בכספי מעשר הוא רק באופן שיש במצוה זו גם נתינת צדקה, היינו שקונה מצות הסנדקאות ונותן לאבי הבן כסף עבור זה ומיירי שאבי הבן הוא עני ומקיים בכספו גם מצות צדקה, וכן בקונה מצות השושבין דחתן וכלה מיירי שהם עניים ומקיים בכספי צדקה דהכנסת כלה, וכן בנרות לביהכנ"ס הוי צדקה לביהכנ"ס, וכן בספרים עיקר ההיתר רק משום שמשאילן לאחרים והוי כצדקה, וגם בזה מתנה תשובת מהר"ם שהיות שגם הוא נהנה מצדקה זו שמקבל עבור הצדקה הסנדקאות ומרויח הספרים לשימוש עצמו, ע"כ בעינן שלא יהא יכולת בידו

לעשות המצוה בספא דהש"ן צדקה גמורה ממשות לעצמו בידו, (והערוה"ש דספרים אף שמשו הש"ך שמתיר כב ממקום אחר עיי"ש במח' זו לקולא דהא קי"ל כנ' ובדרבנן הכלל חו

ביאור ע"

הער

ויש להוסיף האחרוני

הנ"ל, שזה ב והביאור בזה שלמה, דמקש קל"ט ע"ב) שיש כדכתיב (ישעי) והלא ודאי דנ את הגאולה ומתרג' שם עשיית צדקה מצוה שנחשו שעושה המצוה שכינתא מעו צדקה עם ו הצדקה הרי (פרשת ראה)

בכוונת שלא לשמה, כיון דסו"ם נעשית ממטרת המצוה שהעני יקבל הצדקה, ולכן סתמו חז"ל שישראל נגאלים בזכות הצדקה, עכ"ד התפא"ש.

ובזה י"ל שהנה עפ"י מובן שמצד ההסתכלות הפנימית הרי כל מצוה שעושים לשמה נחשב כצדקה, ולכן בעל הערוגת הכושם שנקרא 'משה בן עמרם' כשמו של משרע"ה שבסוד ה'דעת' שהוא הסתכלות הפנימית, (וכן היה בעל הערוה"כ תלמיד תלמידי החת"ס זי"ע שבסוד הדעת כמש"כ במקו"א, והיה גדול בנגלה ונסתר שבבחי' הדעת שכולל חו"ב) סובר שכל מצוה ניתן לעשותה בכספי מעשר אף כשאינה צדקה ממש, שמצד הסתכלות הפנימית כל מצוה היא צדקה עם השכינה, אלא שכדי שיהא ניכר שכוונתו לשמה צריך שיהא זה באופן שאין יכולת בידו ולא היה עושה המצוה ממקום אחר, ובה ניכר פפי שנותן הכספי מעשר לשם מצוה ולא לצורך עצמו, (וכן מסיים שם ערוה"כ בפירוש בתשובה הנ"ל שמתיר לנסוע לרבו מכספי מעשר כשהכוונה בלתי לה' לבדו).

אך משא"כ הערוה"ש שהיה גדול בתורת הנגלה שבבחי' ההסתכלות החיצונית מובר שכספי מעשר הם חלק ממצות צדקה ולא שייך המעשר לצרכי מצוה, שאין ניכר בחיצוניות בכל מצוה שהיא בבחי' צדקה עם השכינה, ולכך אוסר לעשות צרכי מצוה עם כספי מעשר כשאין בזה ג"כ צדקה.

לעשות המצוה באופן אחר, משא"כ בסיפא דהש"ך בבניו הגדולים שהיו צדקה גמורה ללא שום קבלת דבר ממשות לעצמו בזה מותר אף אם יכולת בידו, (והערוה"ש עצמו חולק לגמרי על היתר דספרים אף שמשאילן לאחרים, וכן תמה על היתר הש"ך שמתיר בבניו הגדולים אף אם יכולת בידו ממקום אחר עיי"ש), ונראה להכריע להלכה במח' זו לקולא כדעת הערוגת הכושם, דהא קיי"ל כנ"ל דמעשר כספים דרבנן, ובדרבנן הכלל הלך אחר המיקל (רמ"א חו"מ סי' כ"ה ס"ב).

מז.

ביאור ע"ד הפנימיות במח'

הערוה"כ והערוה"ש

ויש להוסיף בזה ביאור פנימי בפלוג' האחרונים דהערוה"כ והערוה"ש הנ"ל, שזה בבחי' מח' הדעת והבינה. והביאור בזה בהקדם דברי התפארת שלמה, דמקשה על מה שאחז"ל (שבת קל"ט ע"ב) שישראל נגאלים בזכות הצדקה כדכתיב (ישעיה א, כ"ז) "ושביה בצדקה", והלא ודאי דכל מצוה מקרבת ומביאה את הנאולה ולא רק מצות הצדקה. ומתרץ שם דגם כל מצוה היא בחי' עשיית צדקה עם השכינה, אלא שכל מצוה שנחשב לצדקה הוא רק באופן שעושה המצוה לשמה, לשם הקמת שכינתא מעפרא, ואז נחשב שעושה צדקה עם השכינה, משא"כ במצות הצדקה הרי ידוע דברי הבעש"ט הק' (פרשת ראה) שצדקה אין נפגמת כ"כ

מציווה לקנות מן היהודי מצד מצות 'או קנה מיד עמיתך' כיון שאצל היהודי הוא ביוקר יותר [וכמו שהארכנו מפי ספרים וסופרים בס' קובץ הלכות למעונות הקיץ פ"ב אותיות י"ז-כ', אם לא כשההפרש הוא דבר קטן ממש] א"כ אינו בגדר מצוה שמחוייב בה, אבל מסתבר שמ"מ אם קונה אצל הישראל בעל משפחה המטופל עם בנים שמקיים בכך מצוה אם הוא איש מטופל ובעל משפחה כדי לתומכו בכך בדרך כבוד (שלא יצטרך לבריות) וכנ"ל בסימן הקודם לגבי פועלים שמקיים בכך מצות 'והחזקת בו', ואף שבעל החנות אינו עולה על דעתו שקונה אצלו בתורת ועל חשבון צדקה מ"מ מוכח מכמ"ק שאי"צ להודיע להמקבל שנותנים לו מעש"כ [ולא דמי למה שכי בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' פ"ה) דמד"א בשו"ע (רנא-ו) "שיהיו עניים בני ביתך" וכי הש"ך מהטור דנחשב לו לצדקה, אין הכוונה צדקה ממש, אלא לזכות, דשאני התם שסוף כל סוף נהנה לגמרי ממלאכתו, משא"כ בכה"ג שאין לו שום הנאה גופנית מההפרש], והערני הגרצא"ז שליט"א שמשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' ר"ל, גבי הקונה ס"ת מעני ביוקר) יוצא לאיסור בזה, מיהו המעיין בסוף תשו' המהר"ם שיק יראה שעיקר סברתו מפני שבאמת העני ביקש בעדו כפי שער שבשוק, אלא שהיה אפשר לו לדחוק להמוכר הצורך למעות והיה מוזיל גביה משום אונס ממון עיי"ש, משא"כ בנידונינו שהגויים בחניותיהם מוכרים בשער מוזל

מיהודים, וכן בס' צדקה ומשפט (פ"ק הערה ז') העלה שבכגון דא שהעני העלה מחיריו יותר מכדי שויו אף להמהר"ם שיק רשאי ליקח ההפרש ממעשר, וכן מביא בס' באורח צדקה (ע' שע"א) משם הגרני"ק שליט"א דעני המוכר חפץ ביותר ממחירו המקובל בשוק רשאי הקונה לשלם ההפרש ממעות מעשר.

מיהו היינו כאמור בישראל בעל משפחה שהוא צריך לקונים לכדי חיותו, אבל לא כשבלאו הכי הוא בעל פרנסה (שיש לו הרבה קונים בחנותו) דמאחר שנקטינן דבכה"ג אין מצוה לקנות מיהודי ממילא שאינו מצוה (אפילו של רשות) לקנותו מיהודי שהוא בעל פרנסה, ושוב אסור לנכות היתרון ממעות מעשר.

סימן קצ"ה

שאלה - הרוצה לנסוע "לרבו" או לאדמו"ר שלו כדי לשאוב ממנו תורה ויראת שמים אי רשאי להוציא ההוצאות ממעות מעשר, מהו על יו"ט, ומהו סתם לעת מצוא. מהו כדי להיות בימי החגים בצל צדיק עובד ה' כדי להתחמם לאורו.

תשובה - אם כוונתו רצויה לשמים (ומתעלה בכך בתורה או ביר"ש) שפיר דמי. כבר נמצא כזה בשו"ת ערוגת הבושם (חיו"ד סי' ר"כ) שמתיר בנידון שאלתינו אם

כוונתו לשם שמים ללמוד יר"ש, וזו נראה מש"כ בשו"ת נטע שורק (יו"ד כ צ"ד) דא"כ חוב עליו מצד הדין כדכת ראשית חכמה יראת ה', וכל דבר שבחוב אינו בא אלא מן החולין עיי"ב, דלא מצי חובה על האדם ליסע לכל צדיק שיכ ללמוד ממנו דרך בעבודת השי"ת"ב [ז לא למ"ד דחובת לקבל פני רבו כרגל נה אף בזה"ז עמש"כ לקמן], וכן מה שכו עו"ש בנטע שורק לאסור, כשלא הות מתחלה שיעשה כל חפצי מצוה במע מעשרותיו (ויש לדקדק על כמ"ד שכח שם), מיהו באמת נידון שאלתינו ב שנוהג לעשות גם שאר מצוות עם מע מעשר.

שו"ר משמיה דהגה"צ מפאיע ז"ל ע סיפר לפני מרן מסאטמאר זי משם זקנו שהוא שאל את הרה"ק ב דברי יחזקאל משינאווע זי"ע אם מותר לשלם ממעות מעשר דמי הנסיעה לצד ושאל אותו הרה"ק הנ"ל מאיזה צד המדובר (שרוצים ליסע איליו), והשיב נאמר שהשאלה הוא בנוגע ליסע להרה"ק עצמו (בעל דברי יחזקאל ז" והשיב לו שאם כן מותר אתה (לע הנסיעה ממעות מעשר), אבל רק בש עצם הנסיעה, אבל לא בעד המע שנהוג לנדר אצל הטיש עכד"ק (ו) מסאטמאר זל ציווה לו לספר פעם העובדא שהיה חביב עליו), עוד דכשמתקשר לצדיק מקיים בזה מ להתדבק עם ת"ח, עוד זאת שאם נוסע לקבל ממנו דברי תורה (שיאיר לו נ

ספר ויבין ציו
 חי ה' צדקה חלק
 הרגל ר יצוא ציו הארבעתים ר"א

ויברך מצוות שונות לגבי מעשר כספים דוד רעט

כעבודת השם) הלא מבואר בשו"ע או"ח רס"י ש"א דמותר לעבור במים בשבת כשהולך לקבל פני רבו או פני מי שגדול ממנו בחכמה "שמצוה הוא" (ובמקום מצוה לא גזרו מחמת חשש דילמא אתי למיסחטיה), ועשו"ת שרגא המאיר (ח"ה סי' צ"ה), גם הלום ראיתי נמי בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סוס"י קס"ב) שמיקל כדי לקבל רבו דמצוה רבה הוא, אלא שכי' שלא התיר הערוגה"ב אלא משום שבעניני יר"ש לאו מכל אדם זוכה ללמוד (יר"ש) ולעולם ילמוד אדם במקום שלכו חפץ, נמצא שאי אפשר לו להשיג המצוה הזאת רק ע"י שיסע למקומו של אותו הצדיק עיי"ש, ומסתבר שאף אם יש גם במקומו צדיקים שיכולין ללמוד מהם יר"ש, אלא היות שהוא משתייך לאדמו"ר זה וממילא שהוא יותר משפיע עליו דג"כ שפיר דמי, ועוד דכמו שבלימוד התורה אמרו חז"ל שאין אדם לומד אלא במקום שלכו חפץ, כמו כן נמי בעניני עבודת השית"ב.

ויותר נראה דכשיש לו כמה רבי"ם ומכל רב הוא לומד דרך אחרת בעבודת השית"ב (כגון מאחד עבודה שבלב זו תפלה, ומשני עבודת האכילה, ומהשלישי התמדה בלימוד התורה, ומרביעי מדות טובות, ומחמישי חסידות) דג"כ שפיר דמי.

לשלם הוצאות הבית מלון ממועות מעשר. ויל"ע האם רשאי נמי לנכות דמי הוצאות ההאטע"ל שמתאכסן שם במשך החג (מלבד דמי הוצאות מזונותיו שהרי

כוונתו לשם שמים ללמוד יר"ש, ולא נראה מש"כ בשו"ת נטע שורק (יר"ד סי' צ"ד) דא"כ חוב עליו מצד הדין כדכתיב ראשית חכמה יראת ה', וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין עיי"ב, דלא מצינו חובה על האדם ליסע לכל צדיק שיכול ללמוד ממנו דרך בעבודת השית"ב [אם לא למ"ד דחובת לקבל פני רבו ברגל נוהג אף בזה"ז עמש"כ לקמץ], וכן מה שכתב עו"ש בנטע שורק לאסור, כשלא הותנה מתחלה שיעשה כל חפצי מצוה כמעוה מעשרותיו (ויש לדקדק על כמ"ד שכתוב שם), מיהו באמת נידון שאלתינו כמי שנוהג לעשות גם שאר מצוות עם מעוה מעשר.

שו"ר משמיה דהגה"צ מפאיע ז"ל שא' סיפר לפני מרן מסאטמאר זי"ע משם זקנו שהוא שאל את הרה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווע זי"ע אם מותר לו לשלם ממועות מעשר דמי הנסיעה לצדיק, ושאל אותו הרה"ק הנ"ל מאיזה צדיק המדובר (שרוצים ליסע אליו), והשיב לו נאמר שהשאלה הוא בנוגע ליסע לו להרה"ק עצמו (בעל דברי יחזקאל ז"ל), והשיב לו שאם כן מותר אתה (לשלם הנסיעה ממועות מעשר), אבל רק בשביל עצם הנסיעה, אבל לא בעד המשקה שנהוג לנדר אצל הטיש עכד"ק (ומרן מסאטמאר זל ציווה לו לספר פעמיים העובדא שהיה חביב עליו), עוד זאת דכשמתקשר לצדיק מקיים בזה מצוה להתדבק עם ת"ח, עוד זאת שאם נוסע כדי לקבל ממנו דברי תורה (שיאיר לו נתיב

פ"ו
לה
שיק
ז"א
שם
ותר
ונה

תח
יתו
נסה
גחר
זודי
זות)
שוב

או
אוב
שאי
שר,
זוא.
בצל
ורו.
גויה
בכך
כבר
ויור"ד
אם

גם בכיתו היה בלא"ה מוציא הוצאות בעד סעודותיו וכו') ומסתבר נמי להקל בבית מלון ממוצע לפי ההכרח (אבל רק בעד שכר לינה, אבל לא שכר סעודותיו, שהרי זה צרכיו הפרטיים, ובשביל זה היה משלם אף כשהוא בביתו).

עויל"ע אם אין אשתו מסכמת שילך אא"כ גם היא תסע עמו אי מותר נמי לשלם הוצאות אשתו ממעות מעשר כיון שאי אפשר לו בלאו הכי [נהגם שמסתבר דהנוסע לרבו כדי לקבל ממנו הדרכה בעבודת השית"ב, אלא שאינו רוצה להשאיר אשתו אחריו בביתו לחוד, על כן רוצה נמי ליטול גם אשתו עמו, דלאו שפיר דמי לשלם גם דמי הנסיעה שלה ממעות מעשר, אבל בכה"ג כשאי אפשר לו לנסוע בלאו הכי יתכן שכן, וצ"ע.

ופשוט שאם נוסע לרבי שהוא נמנה ומשתיין לו (חוג - פארטיי שלו) ונמצא שם מיודעיו וחביריו, ולא בשביל כוונה מיוחדת לקבלת תורה והדרכה ליר"ש דלאו מצוה הוא, ואסור לו לשלם ההוצאות ממעות מעשר.

לנסוע לרבו על החג כדי לקיים מצות לקבל פני רבו ברגל. מבואר בחז"ל דחייב אדם לקבל פני רבו ברגל, ולהריטב"א כשדר בעיר אחת עם רבו שהיכולות בידו חייב לקבל פניו בכל יום ויום, וממילא שאם הוי דבר שבחובה ממש הלא כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, אלא שמבואר בכמה פוסקים

(ובראשם הנובי"ת או"ח סי' צ"ד) דבזה"ז אינו חיוב גמור, ע' מה שכתבנו בזה בשו"ת ויברך דוד (ח"א סי' ס"ב) ובשו"ת שבט סופר (או"ח סי' י"ז), ועוד שי"ל שעיקר חובת המצוה יכול לצאת עיקר המצוה ע"י קריאה בטעלעפאון, שבכך אין ההוצאות (ע' בדברינו בתשו' ויברך דוד שם), עוד זאת דאף להמחייבים הוא רק ברבו מובהק, שדבר זה כמעט שליחא בזמן הזה, ועוד שאולי אינו חייב להוציא ממון ע"ז, ורק כשיכול לילך שם ברגליו (או עגלה פרטי שלו) הוא שמחוייב, לא כשרבו דר מעבר לים וצריך ליסע לשם בספינת אריר, וממילא דלא מיקרי דבר שבחובה כלפי מעות מעשר (כמו שבשעה"ד מותר לזון אביו ממעשר), מ"מ אם אינו מצוה שבחובה מ"מ מסתבר שעכ"פ חשיב מצוה דרשות (ועוד שלא ימלט שלא יקבל איזה הדרכה בעבודת השית"ב) וממילא שמותר לקיימו ע"י אמצעת מעות מעשר, מיהו בשו"ת נטע שורק הנ"ל מסקנתו לחומרא חדא דמעש"כ שייכי לעניינם, ועוד דבס' יערות דבוש (דרוש א') כ' דאף בזה"ז הוא חיוב (ודבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, ועמשכ"ע למעלה, שיש להורות להקל.

אלא שכל זה במי שיודע בנפשו שבנסיעתו בדרך ישום על נפשו לקבל על עצמו גדרים שלא להכשל בראיית (והסתכלות של) איסור, דהנכשל בכך נמצא דהו"ל מצוה הבא בעבירה, וכן ידקדק שלא להכשל בשאר מכשולות והתשליות העלולים לבוא בדרך (וכבר

העידו רבים ושלימים דמצוי שהפרוך מרובה על העומד ב

וע' בשו"ת להורות נתן (ח"א ס' שהנוסע לצדיק ממ"מ לצמצם בהוצאות עד כדי שנוכי שבשעה שהפריש המעשר (כדי להצדיק) לא היה מתכוון לעשות בדוחק וצמצום וצער (ועל כן להוציא מממון המעשר שיסע שלא וטירחה כזה) עיי"ב, וצ"ע למה בחר שעת הפרשה העכשווי, ה מקובל עליו ליתן מעשר (למירי ז' וא"כ הדיון בעלמא כמה מחוייב עצמו שלא להביא הוצאה יתירו דמצוות [אלא שעיי"ש שבכלל לו להוציא מעות מעשר בשביל זה, מעות מעשר ליתנם לעניינם, ופל הביא תשו' הערוגה"ב הנ"ל

נסיעה לארץ ישראל

ודע' דמבואר בשו"ת בית דינו שני (סי' א') שאינו יכול מעשרותיו כדי לנסוע לבקר ולרא ישראל דלאו מצוה חשובה הו בדברינו (..) אם מקיימין אידו בהילוך ד' אמות בא"י שלא על מו שם, ומהו כדי לזכות בתורת ארץ (דמחכים).

ויל"ע מהו לנסוע לא"י כדי אדמורי"ם ורבנים גאונים ופרושים ובעלי מקובלים ואנשי (וחכמי"ם) המצויים לרוב בארץ ולקבל מהם ברכות, שלא כדי לקו

ויברך מצוות שונות לגבי מעשר כספים דוד רפא

הדרכות מעולות לעבודת השית"ב, ומסתבר דלא דזה לא בשם מצוה יכונה, והוא רק צרכיו הפרטיים, נולכו"ע נראה דנסיעה לא"י לתענוג, או לבקר קרובים דלאו מצוה הוא].

ומדי דברי בו נראה דהרוצה לנסוע למדינה אחרת כדי ללמוד שם קבלה (מבעל מקובל המלמד להועיל) דשפיר דמי להוציא ההוצאות בשביל זה ממעשר, דהוא מצוה (של רשות), לא של חובה).

*

שאלה - רב או אדמו"ר או קהלה שעושים "שבת התוועדות" (שכל המשתייכים לקהלתו נוסעים ביחד להתוועד במקום מתאים על שבת מיוחדת) האם מותר לשלם ההוצאות ממעשר

תשובה - אם מיוסד להתחזק ביראת שמים ועבודת השית"ב (תורה ותפלה) שפיר דמי. ככל היסודות המבואר לעיל, אבל מ"מ מסתבר שיש לנכות דמי אכילת סעודותיו, מה שממילא היה מוציא בשביל מזונותיו בביתו.

סימן קצ"ו

שאלה - הרוצה לנסוע עם בניו לצדיק זקן ותשוש כדי

העידו רבים ושלמים דמצוי מאוד שהפרוץ מרובה על העומד בזה).

וע' בשו"ת להורות נתן (ח"א סי' מ"ה) שהנוסע לצדיק ממ"מ ישתדל לצמצם בהוצאות עד כדי שנוכל לשער שבשעה שהפריש המעשר (כדי לנסוע להצדיק) לא היה מתכוון לעשות מצוה זו בדוחק וצמצום וצער (ועל כן רשאי להוציא מממון המעשר שיסע שלא בדוחק וטירחה כזה) עיי"ב, וצ"ע למה אזלינן בתר שעת הפרשה העכשווי, הא כבר מקובל עליו ליתן מעשר (למידי דמצוות) וא"כ הדיון בעלמא כמה מחוייב לטרוח עצמו שלא להביא הוצאה יתירה למילי דמצוות [אלא שעיי"ש שבכלל לא ניה"ל להוציא מעות מעשר בשביל זה, שמצוות מעות מעשר ליתנם לעניים, ופלא שלא הביא תשו' הערוגה"ב הנ"ל].

נסיעה לארץ ישראל

ודע דמבואר בשו"ת בית דינו של שלמה (סי' א') שאינו יכול להוציא מעשרותיו כדי לנסוע לבקר ולראות ארץ ישראל דלאו מצוה חשובה הוא, וע' בדברינו (..) אם מקיימין איזה מצוה בהילוך ד' אמות בא"י שלא על מנת לדור שם, ומהו כדי לזכות בתורת ארץ ישראל (דמחכים).

ויל"ע מהו לנסוע לא"י כדי לבקר אדמורי"ם ורבנים גאונים חסידים ופרושים ובעלי מקובלים ואנשי מעשה (וחכמי"ם) המצויים לרוב בארץ ישראל, ולקבל מהם ברכות, שלא כדי לקבל מהם

בזה"ז
בזה
שו"ת
שי"ל
עיקר
דן אין
ך דוד
יא רק
גליתא
הוציא
רגליו
ב, לא
לשם
דבר
(כמו
מ"מ
נסתבר
שלא
עבודת
ו ע"י
ז נטע
חדא
יערות
ג חיוב
חולין,
הקל.
בנפשו
נפשו
להכשל
הנכשל
יה, וכן
שולות
(וכבר